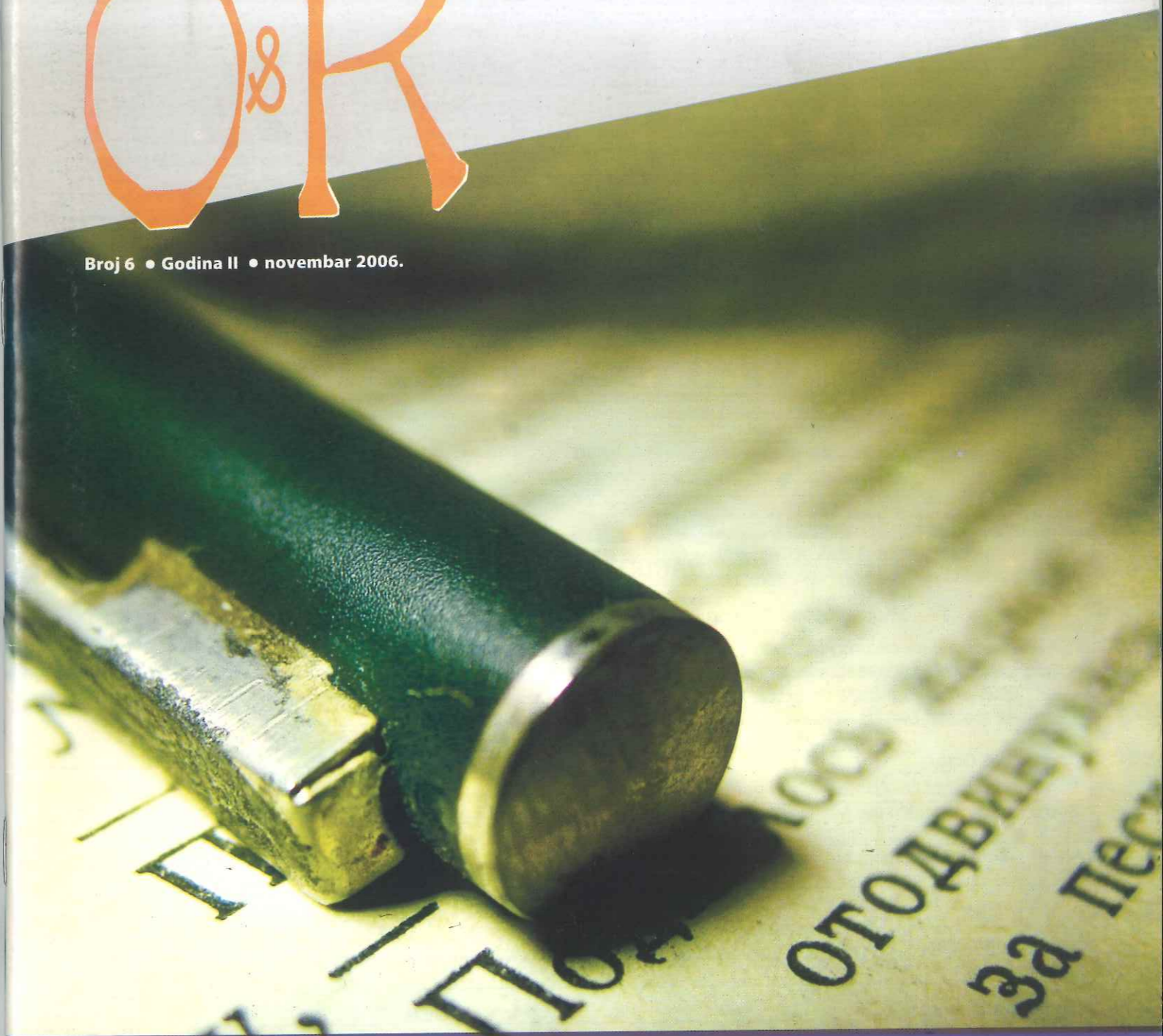

O&R

Education and Development Journal
Часопис-Образовање и развој
Časopis-Obrazovanje i razvoj
Education and Development Journal

Broj 6 • Godina II • novembar 2006.

Novinari važniji od političara

Distanca bez "žutila"

DOKUMENT: Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja

Ovaj časopis finansira **OSI Education Support Program**.

The Education Support Program (ESP) i njegovi partneri podržavaju obrazovne reforme u zemljama u tranziciji, kombinujući najbolja iskustva i politike koje podstiču vrednosti otvorenog društva. ESP je usmeren na podršku promena u obrazovanju i razvoju nacionalnih politika. Podrška se tiče zemalja jugoistočne Evrope, centralne i istočne Evrope, zemalja bivšeg SSSR-a, Mongolije, Turske i Pakistana.

Misija ESP jeste da popularizuje i širi vrednosti otvorenog društva u obrazovanju. Ove vrednosti uključuju odgovornosti u vlasti i upravljanju, jednak pristup u tome i za manjine i mlade koji su u nepovoljnom položaju, stalno usavršavanje kvaliteta obrazovanja i angažovanje građanskog društva. Implementacija programa i razvoj politika jesu glavne oblasti ESP. U pristupu ESP utvrđeni su standardni prioriteti reforme obrazovanja, koji se fokusiraju prvenstveno na sistem jačanja kvaliteta, sa rezultatima učenja, koji su značajan prioritet otvorenog društva. Centralno mesto pripada kritičkom mišljenju, građanskoj i društvenoj odgovornosti, multikulturalizmu i pozitivnom stavu prema različitostima, kao i svesti o „sebi i drugima“.

Angažujući se u navedenim zemljama, ESP se povezuje sa lokalnim organizacijama i vizionarima, sa željom da integriše lokalno znanje sa međunarodnim iskustvom i kako bismo formulisali adekvatnu strategiju za razvoj obrazovanja. U obrazovanju, OSI je više broker ideja novih politika nego kanal primene za unapred određene strategije. Značajna dimenzija rada ESP uključuje širenje kvalitetnih praksi i razvoj politika i strategija koje omogućavaju njihovu široku primenu u sistemu. ESP je organizaciona osnova dinamične i rastuće mreže Soros fondacija, obrazovnih organizacija, međunarodnih nevladinih organizacija, regionalnih saradničkih obrazovnih mreža, profesionalnih mreža vezanih za OSI, kao i nezavisnih stručnjaka. Mreža OSI obuhvata široko iskustvo i posvećena je razvoju efikasnih strategija saradnje i izgradnje kapaciteta kako bi se izvršila demokratizacija obrazovanja, formulisale efikasne politike, promovisala primenjena istraživanja i istraživanja vezana za kreiranje politika, te kako bi se primenili projekti koji naglašavaju značaj učenja sa učenikom u centru tog procesa, kao i u upravljanju u obrazovanju.

Više o inicijativama *Education Support Programa* saznajte na: <http://www.soros.org/initiatives/esp>

NARUDŽBENICA

Kojom neopozivo naručujem/o jednogodišnju pretplatu za časopis "Obrazovanje i razvoj" za 2006. godinu.

DRŽAVA	CIJENA GODIŠNJE PRETPLATE	ŽIRO RAČUN I BANKA
Srbija i Crna Gora	1600,00 DIN	Data Press-PIB-SR 100292067 Ž.R.125-1597-61 Atlas banka Data Press Kondina 24, Beograd; +381 11 33 40 440; E-mail datapres@sbb.co.yu ;
Bosna i Hercegovina	40,00 KM	Vizija I.K. Banja Luka KM racun 161-045000-1580070 Raiffeisen bank Banja Luka
Ostale države regiona	20 €	Vizija I.K. Banja Luka EURO: 194-106-13238-01240 ProCredit Bank Banja Luka

Podaci o naručitelju

Naziv pravne osobe _____ /Ident.br _____
Ime i prezime: _____
Ulica i broj: _____ Tel/Fax/E-mail _____
Poštanski broj: _____ Država: _____

Kontakt

T r a v n i k
Janković b.b. Bosna i Hercegovina
Tel: ++387/30/517 454 517 455
Fax: ++387/30/517 457
E-mail: vizija@bih.net.ba

B e o g r a d
Masarikova 5/16, Beograd, SCG
Tel: ++ 381 /11/30 61 577
Fax: ++ 381 /11/30 61 577
E-mail: or-redakcija@bos.org.yu

B a n j a L u k a
Karađorđeva 44, P. fah 24, Laktaši, BiH
Tel: ++387/51/322 850, 322 852
Fax: ++ 387 / 51 / 322 851
E-mail: vizija.ik@teol.net

Prof. dr Refik Šećibović

SADRŽAJ:

TEMA BROJA

Novinari važniji od političara 4
Lekcije o reklamama 6
Ko je sakrio daljinski upravljač 8

JUGOISTOČNA EVROPA

Distanca bez "žutila" 10
Struka iza zaključanih direktorskih vrata 13

INTERVJU

Poeni za istra živačko izdavaštvo 14
Škola za zrelo doba 17
Razvoj učenja na daljinu 19

DOKUMENT

Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja 24

Mediji i obrazovanje

Ako pratite diskusiju o Bolonjskom procesu u jugoistočnoj Evropi, primetićete kompletnu konfuziju u stavovima. Nije bitno o kojoj državi govorimo, jer se rasprava svodi na priču o birokratskom olakšanju studija, koje će više podsećati na srednju školu nego na univerzitet.

Da li su mediji ikada raspravljali o Bolonjskom procesu što bi moglo biti važnije od bilo koje obrazovne reforme? Zašto se državni univerziteti kada u medijima govore o Bolonjskom procesu stalno žale da studije nikada neće biti kao pre, a privatni kako su otkrili pravi način primene Bolonjskog procesa koji će u mnogome olakšati studije!

Da li to znači da će studije po Bolonjskom procesu biti lakše. Možemo li naći dokaz za to zašto mediji nikada nisu pozvali evropske eksperte ili ljude koji su deo procesa da govore o napretku?

To je utisak koji se stiče kada su pitanju profesori univerziteta, jer niko nikada nije tvrdio da student manje zna zato što ima 240 kredita (za 4 godine studija) u odnosu na studenta koji studira na klasičan način. Niko u javnosti još nije uradio ozbiljnu evaluaciju ovog procesa. Brine me što se niko od novinara nije zapitao o nekim važnim pitanjima.

Kada će oni uraditi ozbiljnu evaluaciju? Koliko je sistem studiranja bio efikasan tokom svih ovih decenija, i koliko su znanja naših studenta izvozni proizvod?

Da li se kvalitet rada zaista smanjio samom promenom u načinu ispitivanja? Da li se literatura može koristiti u drugačijem obimu? Da li će studenti biti stimulirani da rade bolje sada nego u starom Humboldtovskom sistemu? Ili još jedno važno pitanje: da li će sada njihova trajnost znanja biti veća ili manja?

Možda mediji stoje na strani jednog nedokazanog, ali logičkog objašnjenja za javnost, a to je da je sumnjivo sve što nije odobreno od akademske javnosti ili je novo. Da li je to alibi za profesore, koji rade niz drugih poslova ili nemaju vremena za rad sa studentima?

Zaključak je - profesori (naročito na državnim univerzitetima) stvaraju atmosferu da je sve novo loše. Kako odbijaju da ih neko ocenjuje, otvara se pitanje: kome odgovaraju profesori za svoj rad?

SAVET: Darko Uremović, Senad Tatarević, Iskra Maksimović, Cornelia Gilch, predstavnik Reformskih obrazovnih krugova;
Glavni i odgovorni urednik: Refik Šećibović - refik@bos.org.yu;

Zamenik glavnog i odgovornog urednika: Bojana Čebić - bcebic@eunet.yu

Sekretar redakcije: Azra Kadrić-Čolić - vizija@bih.net.ba;

Redakcija: Olga Nikolić-olgan@infosky.net, Radmila Pejić - radmilap@bos.org.yu;

Tehnička obrada: Dejan Đurić, Sretko Bojić

Lektorka: Vesna Smiljanić

Tekst prevela: Anica Milenković, anica@bos.org.yu, Andrijana Jovičić

Adresa redakcije: or-redakcija@bos.org.yu

Časopis možete pronaći na sajtu: www.bos.org.yu/obrazovanje

Novinari važniji od političara

Zašto se predstavnici medijskih kuća u malom broju odazivaju pozivima na konferencije za novinare ustanova kulture i umetnosti

MEDIJI I OBRAZOVANJE

Kako govoriti o medijskoj pismenosti i liderstvu na tržištu obrazovanja u vremenu besparice i tranzicije, kada u obrazovanju mladih generacija veću ulogu imaju političari nego škola i kada u medijima dominiraju reklame i prizori nasilja, samo su neka od pitanja na koja su pokušali da odgovore brojni stručnjaci iz zemlje i regiona na skupu "Mediji i obrazovanje", koji je organizovao Fakultet dramskih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu.

Po mišljenju dr Vesne Đukić-Dojčinović, sa FDU, aktuelnost pitanja odnosa "mediji-kultura" danas se više nego ikad ogleda u činjenici da se mediji i nove tehnologije sve više koriste u savremenoj kulturnoj i umetničkoj produkciji. Tako mediji više nisu samo prenosioci informacija, već postaju oblik i sredstvo kulturnog i umetničkog stvaralaštva. Problem je, međutim, u tome što prodor novih tehnologija u umetnost ne prati razvoj prezentacije umetničkog dela u novom mediju. Kako multimedijalni rad prezentovati na jednoj izložbi pošto se prvo otvori pitanje kako nabaviti sedam ili deset televizora?

- Šta tek reći o isprepletenosti interneta i kulture? Koliko ustanova kulture i umetnosti ima svoju prezentaciju, da li su one interaktivne, na koji način utiču ne samo na proces i filozofiju umetničkog stvaralaštva već i na recepciju umetničkih dela i poruka?... A statistike su neumoljive. One pokazuju koliki je raskorak između prakse i teorije. Jedan primer svedoči o tome. Statistički podaci o posećenosti web prezentacije Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka za

četiri uzastopna meseca u 2002. godini pokazali su da ovaj sajt dnevno u proseku poseti oko 1.000, a mesečno oko 30.000 posetilaca! Istovremeno, Zavod štampa ugledni časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku - "Kultura" - u tiražu od 500 primeraka! Kada se uporede brojevi, jasno se može zaključiti o kakvoj revoluciji je ovde reč. Ne odigrava se to pred našim očima samo tehnološka revolucija, već, pre svega - kulturna revolucija. I ta revolucija još traje. I ne samo što traje, već je svakim danom sve dinamičnija, pa neke ustanove i projekti skoro da više i ne komuniciraju u kakvom drugom tradicionalnom mediju. Istovremeno, u jednom broju ustanova, i to, po pravilu onim koje se finansiraju iz državnog budžeta, zaposleni još uvek ne uočavaju razliku između imejl adrese, internet adrese i poštanske adrese! - primećuje dr Vesna Đukić-Dojčinović.

Kada je reč o obrazovanju, i tu se otvara isti problem liderstva na tržištu obrazovanja pošto neki univerziteti, koji su dobro finansijski i tehnološki opremljeni, pored klasičnih, razvijaju i edukativne projekte na duže staze upravo u vezi sa upotrebom novih medija i

tehnologija. Premošćujući geografske granice, takvi kursevi su po pravilu međunarodni, pa sami tim i više posećeni od onih drugih, koji ne moraju biti manje kvalitetni u pristupu obrazovnom sadržaju, ali nisu tehnološki poduprti velikim brojem mogućnosti plasiranja sadržaja u novim medijima.

Pored toga, primećuje dr Đukić-Dojčinović, mediji u velikom broju manjih gradova i sela u Srbiji, a ništa manje i u većem broju prigradskih opština i sela na teritoriji Beograda, predstavljaju jedini transmitivni kanal kulturnih i umetničkih vrednosti. Tu ne mislimo samo na internet kao medij, već i na štampane, a pre svega elektronske medije kao što su radio i televizija. Zbog toga je, sa jedne strane, neophodno da kulturna politika sadrži i osmišljenu politiku prema medijima, a naročito prema novom mediju kakav je internet. Sa druge strane, neophodno je da mediji vode osmišljenu politiku prema kulturi i umetnosti, jer kulturni život u zemlji u velikom stepenu zavisi upravo od odnosa medija prema kulturnoj i umetničkoj produkciji.

Da oni to ne rade u onoj meri u kojoj se od njih očekuje, govori i

Rumunski primer

Virgil Stefan Nitulesku, savetnik u rumunskom parlamentu, smatra da ogroman potencijal, pre svega elektronskih medija, nije iskorišćen u obrazovne svrhe. On podseća da je posle pada komunističkog režima, zakonom ustanovljeno nekoliko osnovnih pravila koja se tiču sadržaja audiovizuelnog programa, a koja su vezana za reklame, telešoping, sponzorstva, zaštitu manjina, događaje od značaja za čitavo društvo... i da nacionalni emiteri imaju i posebne zadatke, kao što je "promocija vrednosti autentičnih nacionalnih i univerzalnih kulturnih kreacija".

Naravno, problem nastaje kada treba utvrditi šta su to tačno kulturni sadržaji. Jer za neke televizije, to je film najčuvenijeg rumunskog reditelja, a za nekog drugog tri epizode telenovele. Istraživanja pokazuju da, iako televizije tvrde da je više od 50 odsto programa posvećeno kulturnim sadržajima, u realnosti je to svega 25,80 procenata.

- Nažalost, rumunska kulturna i obrazovna sfera je duboko podeljena na dva dela: na onaj mlad, svež, imaginativan, koji koristi moderne medijske tehnike i na onaj drugi, zarobljen u prošlosti, koji se boji nebrojenih sredstava komunikacija, bez jasne vizije budućnosti. Tačno je da je važno instalirati nekoliko kompjutera u muzejima, ali to je, ipak, daleko od kulturnih tokova u Evropi i "mejnstrima" mlade generacije - zaključuje Virgil Stefan Nitulesku.

*Dr Nada Zgrabljic:
Medijska politika u
Hrvatskoj pokazuje sve
karakteristike društva koje
još nije ostvarilo zadovoljavajuće demokratske
standarde medijske politike prema deci i medijskom obrazovanju*

činjenica da se predstavnici medijskih kuća u Beogradu u malom broju odazivaju pozivima na konferencije za novinare ustanova kulture i umetnosti.

Dr Nada Zgrabljic, glavna urednica naučnog časopisa za novinarstvo i medije "Medijska istraživanja" (www.mediareserch.cro.net) smatra da su mediji i obrazovanje dva društvena diskursa koja će možda u najvećoj meri obeležiti budućnost.

- Međunarodna zajednica nastoji različitim mehanizmima podržati države da se u donošenju zakona poštuju ljudsko pravo na obrazovanje i korisnu informaciju te da se na globalnoj i nacionalnoj razini zaštiti kulturna raznolikost. Drugim rečima, problem medija i obrazovanja je globalno pitanje jer je usko vezano sa pitanjem ljudskih prava, a ljudska su prava predragoceno pitanje da bi se o njima raspravljalo samo u okviru nacionalnih država i politika pojedinih vlada. Ljudska su prava u savremenom svetu medija usko povezana sa komunikacijskim pravima javnosti. Pravo na obrazovanje, zaštićeno Konvencijom UN o pravima dece, na neki način takođe spada u komunikacijska prava dece u medijskom okruženju - podvlači dr Nada Zgrabljic.

Mediji su, po njenom mišljenju, najjača snaga koja strukturira naše znanje i oblikuje našu svest. Iako je do danas u mnogim demokratskim zemljama medijska pismenost (media literacy) postala sastavni deo službenog kurikulumu, to je tek disci-

plina u nastajanju. Zato je za sticanje medijske pismenosti potrebno uvesti obrazovanje za medije.

- Obrazovanje za medije (media education, edumedia) jeste druga strana Uneskovog koncepta medijske pismenosti, a ističe potrebu senzibiliziranja civilnog društva i širokog, demokratskog obrazovanja roditelja i nastavnika koji će moći razumeti medije i medijski sastav i ta znanja prenositi djeci i mladima.

Podrazumijeva takođe širenje znanja o ljudskim pravima u savremenim komunikacijskim procesima, jer se ta prava menjaju u procesu tehnoloških promjena medija. Posebno je važno obrazovanje novinara, deontologija novinarske profesije i etički kodeksi. Unesko zahtijeva da vlade prepoznaju važnost medijskog obrazovanja i da u svojim zemljama, pozitivnim zakonima i različitim drugim djelovanjima, stvore mogućnosti i okupe raspoložive potencijale - napominje dr Zgrabljic.

Osim prema državnim vlastima, taj se koncept usmerava i prema naučnim institucijama, civilnom društvu i roditeljima. Svi moraju stvoriti uslove u kojima će deca sticati o medijima znanja potrebna za normalan život.

Ona podseća da su deca svakoga dana satima izložena uticaju medija, ponajviše televizije. Istraživanja su svuda u svetu, kao i u Hrvatskoj i Sloveniji, pokazala da deca pred malim ekranom provode najveći deo slobodnog vremena, oko četiri sata dnevno. Reklame, nasilje, nove medijske forme i sadržaji, interaktivna televizija i internet stvaraju nove kulturne modele. S druge strane, iako zdravorazumsko prosuđivanje i osuđivanje medija vodi ka moralnoj panici zbog opasnih medijskih sadržaja i uticaja tih sadržaja na psihosocijalni razvoj mladih konzumenata, naučnici ponekad i nisu baš sasvim saglasni o tome koliko su mediji

"pogubni" pa su ih neretko skloni videti i vrlo korisnim izvorima znanja.

Ova autorka ocenjuje da medijska politika u Hrvatskoj pokazuje sve karakteristike društva koje još nije postiglo zadovoljavajuće demokratske standarde medijske politike prema deci i medijskom obrazovanju. Dr Zgrabljic je bila na čelu tima "Dete i mediji" Državnog zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži RH. On je, zarad izrade strategije za razvoj medijske politike prema deci i medijskog obrazovanja dece, utvrdio da je na svim radio-stanicama u Hrvatskoj bilo najmanje programa za decu.

Od ukupno emitovanog programa u trajanju od 772.938 sati, bilo je 9.846 sati programa za decu ili 1,3 odsto. Jedna nacionalna televizija (HRT - tri programa), jedna regionalna i 12 lokalnih televizija, emitovale je u 2001. godini ukupno 76.763 sati televizijskog programa, od toga samo 1.696 sati programa za decu i mladež. To znači - 2,1 odsto dečjeg programa.

- Medijsko obrazovanje ili obrazovanje za medije pravo je svakog deteta i građanina. U medijskoj politici treba poticati i štiti medije koji pridonose pluralizmu sadržaja, te pozitivno djelovati prema osavremenjivanju novinarskih i oglašivačkih kodeksa, na načelima međunarodnih preporuka za zaštitu ljudskih (i dečjih) medijskih prava. Posebno zaštititi ulogu javnih medija u procesu tržišnog usmjeravanja medija, jer javni mediji su jamac pluralizma sadržaja i kočnica za posledice koje može izazvati pretjerana komercijalizacija. Takvoj medijskoj politici, koja će štiti znanje i obrazovanje, a ne samo prava političara na javnu reč u interdiskurzivnoj medijskoj praksi, mogu pridonijeti novinari i civilno društvo više nego same vlade i političari - zaključuje ova hrvatska autorka.

Sl. Dimitrijević

KAKO DA UČENJE BUDE I ATRAKTIVNO I ZABAVNO

Lekcije o reklamama

U školama je još uvek u prvom planu stručno zvanje nastavnika, dok su metodika i komunikativna kompetencija po strani

"Veče je. Meri je uz svoj medija centar. Ovaj sistem objedinjuje sve digitalne medije koji su joj potrebni - film, televiziju, muziku i omogućava kupovinu putem mreže. Medija centar joj takođe omogućava vezu sa školom. Ona gleda film sa Melom Gibsonom, glumcem starije generacije, omiljenim glumcem njene majke. U dnu ekrana nalaze se fusnote koje je odlučila da pogleda. One sadrže na hiljade linkova koje je povezuju sa knjigama, člancima, igrama, muzikom. Može izabrati medijski oblik koji joj odgovara. Trenutno je interesuje razvoj brodskog dizajna kroz vekove. Počće od doba vikinga. Tu je i obrazovna igra o vikinima. Potom donosi odluku da naruči knjigu o njihovoj istoriji i kulturi. Njen medija centar joj sugeriše da vikinšku kulturu može obraditi u semestralnom radu i preporučuje da konsultuje svog prijatelja Sema, koji je tu knjigu visoko ocenio i koji se bavi brodskim modelarstvom. U jednom trenutku Meri je pomislila kako ne može da razluči kada se ona obrazuje tj. kada uči a kada se tek zabavlja...."

Vil Rajt

(tvorac složene tehnike simulacije na personalnom računaru, jedan od vodećih dizajnera u svetu digitalne interaktivne zabave)

Mr Miroslava Ristić, sa Učiteljskog fakulteta u Beogradu, smatra da obrazovanje danas treba da omogući saznanje kako tehnologija uobličuje našu sredinu i da nam da umenje da je pravilno koristimo. Uspešan nastavnik, koji je sve više organizator i pomagač, treba da zna kako da na najbolji mogući način u svom radu koristi interaktivne digitalne medije, koji će učenje učiniti atraktivnim, efikasnim i zabavnim.

- Obrazovanje u školama mora biti u funkciji budućnosti. Istraživanja su pokazala da su efekti učenja veći ako je u samom procesu učenja angažovano više čula, a tu aktivaciju upravo omogućavaju adekvatno primenjeni obrazovni digitalni mediji. Iz tih razloga u svim zemljama sveta uvode se standardi nastavnih sredstava i pod velikim pritiskom i budnim okom se vrši obuka i osposobljavanje budućih nastavnika. U toj obuci posebno mesto zauzima medijska i informatička pismenost - ističe ona.

Međutim, po njenom mišljenju, u školama je još uvek u prvom planu stručno zvanje nastavnika, dok su

metodika i komunikativna kompetencija po strani. Naravno, dodaje, stručno znanje je neophodno ali ne i dovoljno.

To pokazuje i mr Goran Peković, vanredna profesorka Fakulteta dramskih umetnosti, ilustrujući primerom istraživanja koja su nastala nakon kurseva stručnog usavršavanja zaposlenih u obrazovanju, pod nazivom "Medijska pismenost". U istraživanju su učestvovali polaznici kurseva - nastavnici srednjih škola, ali i predavači - profesori Univerziteta umetnosti.

Osim potvrde da je medijsko opismenjavanje naišlo na vrlo dobar odziv kod učenika i kod ostalih kolega u školi, dobijene su i važne informacije o vrsti i formi medijske edukacije sprovedene u školama kao rezultat ovih kurseva. Cilj istraživanja je dodatno bio usmeren ka verifikovanju stava da je medijska pismenost neophodna i to ne samo kao dopuna metodskim jedinicama u osnovnim i srednjim školama. Osim ovoga, istraživanje je u fokusu imalo metode koje treba primeniti u toku rada sa nastavnicima kao i metode koje bi se preporučile nastavnicima u daljem radu sa decom.

Mr Peković pojašnjava da današnje medijsko okruženje nudi čitav niz mogućnosti za uvođenje medijskog obrazovanja. Više od 92 odsto domaćinstava poseduje televizijski aparat. Preko 40 procenata domaćinstava ima VCR a korišćenje interneta je u porastu. Stanovnik Srbije u proseku ispred televizora provede pet sati. Za to vreme, izložen je dejstvu preko 1.000 samo televizijskih reklama, ne računajući sve one reklamne poruke koje nas vrebaju na svakom koraku.

- Sa nastavnicima smo analizirali reklamne poruke koje su kasnije oni analizirali sa svojim učenicima. Pri tome niži obrazovni i iskustveni nivo nije bio prepreka. Naprotiv! Masovni mediji su toliko demokratski da ne pitaju za uzrast, boju, pol, društvenu pripadnost. Krici iz filma "Noć veštica" uterivaju strah u kosti zaljubljenicima horora kao i prestrašenom četvorogodišnjaku kome su roditelji prepustili daljinski upravljač. Naravno sa nižim uzrastima mogu se analizirati iste poruke ali pitanja mogu biti drugačija. Na primer: razlikovanje crtane reklame od pravog crtanog filma itd. Deca su najčešće kao i odrasli nekritička prema medijima, i primaju ih zdravo za gotovo. Međutim, za razliku od odraslih oni su najčešće oduševljeni medijima i uloga nastavnika je pre svega da im olakša razumevanje medijskih poruka, da im pomaže u sukobu mišljenja, da ih uključuje u ispitivanje i istraživanje, definiše modele i kreira njihove vlastite medijske produkcije - precizira ovaj stručnjak.

(Nažalost, dodaje, tokom rada u radionicama uočeno je da jedan broj nastavnika nije upoznat ni sa načinom korišćenja osnovne opreme (slajd-projektor, video-rikorder. Da

Ko sme da zabrani...

Sladana Anđelković, iz osnovne škole "Stefan Nemanja", u Novom Pazaru, ističe da povremeno istraživanja govore u prilog tezi da postoji nezadovoljstvo ustaljenim programskim sadržajima. Anketu, koju je, tokom jeseni 2003. godine, sprovela na uzorku od 616 učenika osnovnih škola u Senti, Beogradu i Novom Pazaru, pokazuje da su deca zainteresovana za uvođenje elemenata medijske pismenosti u školske okvire.

Tako je na pitanje: u školi se ništa o medijima ne uči zato što...?, gotovo dve trećine (61,20 odsto) ispitanika odgovorilo da je to zato što takav predmet ne postoji, dok je mali broj (8,46 odsto učenika) kao uzrok prepoznalo učitelje i njihovo nepoznavanje ove oblasti.

Istraživanje je pokazalo da učenici vole medije i da ih smatraju zanimljivim (32,31 odsto), odnosno da im mediji omogućavaju šire obrazovanje, više informacija i komunikaciju sa svetom (35,55 odsto).

Anketa je nadalje ponudila odgovore na pitanje: ko ima moć da ispuni tvoju želju? (da uče o medijima u školi). Gotovo je ujednačen broj ispitanika koji su, u ovom kontekstu, moć pripisali ministru prosvete (27,11 odsto) i porodici (25,65 odsto anketiranih).

Kod pitanja: ko sme to da zabrani?, ohrabruje podatak da je približno ujednačen broj onih koji smatraju da to može učiniti direktor škole (27,11 odsto), i ispitanika koji veruju da ne postoji niko ko bi to smeo da zabrani (24,84 odsto). Isto tako, optimističan stav potvrđuje i podatak da samo mali broj (15,26 odsto) učenika mladog osnovnoškolskog uzrasta smatra da je država ta koja ima moć da zabrani.

bi se uhvatili u koštac sa medijskim opismenjavanjem, moraće da unaprede i svoje tehničko znanje kako bi medijska pismenost imala značaja za njihove učenike.)

On ukazuje na još neke probleme otkrivene tokom kursa. Naime, iako su nastavnici znali da razlikuju poemu od eseja, problemi bi nastajali kada je trebalo uspostaviti razliku između magazina prepunog reklama ili supermarket tabloida:

- Kako je ova analiza inače odlična za početke medijske pismenosti, to smo nekim polaznicima kurseva koji rade sa nižim uzrastima ili su jednostavno roditelji, preporučili da sa decom organizuju igru "uoči reklamu" kako bi im pomogli da nauče da razlikuju zabavni i informativni program i komercijalne poruke koje se u njima pojavljuju. Takođe, mogu da koriste dečje slikovnice da bi deca razumela moć priče ispričane putem slika. Kako deca rastu i postaju sposobna da razlikuju svet fantazija od stvarnog sveta u kom žive, tako mogu početi da istražuju od čega su mediji sastavljeni, isključivače ton za vreme crtanog filma i primećivati razlike, ili će kreirati sopstvene kutije za neki proizvod da pokažu kako oglašivači pakuju produkt da bi nas podstakli da ga kupimo.

Nastavnici su nakon samo dvodnevnog kursa bili u stanju da objasne ciljnu grupu kojoj su proizvod ili kampanja namenjeni,

tehnike i metode persuzivnosti kojom se privlači pažnja ciljne grupe, vrednosti i poruke koje proizvod ili akcija nosi, kao i sublimirane poruke. Nastavnici su lako baratali stereotipovima i arhetipovima u funkciji kulturnog miljea ciljne

Danas su u svetu najpopularniji britanski i kanadski model, jer u tim državama medijska pismenost ima zvaničan status. Za ovu oblast treniraju se posebni medijski edukatori, prave se programi, metode...

publike kao i što su lako čitali i ukus publike.

Kako je na kraju utvrđeno, 72 odsto nastavnika koji su pohađali ovaj kurs, primenilo je naučena znanja i kroz različite oblike nastave, radionica ili projekata demonstriralo svojim đacima osnovne principe medijske pismenosti.

- Posmatrajući medijsku pismenost u kontekstu nastavnih predmeta, važno je naglasiti da predavači ne treba da shvataju medije samo kao audio-vizuelnu pomoć. Tako se u medijskoj pismenosti vidi i novo oruđe za učenje književnosti:

učenicima se daje šansa da, kreirajući svoje priče, poredeći film i književnost, pisanjem scenarija i obradom multimedijalnih tematskih jedinica - bolje shvate kako se oblikovanje priče odražava na naš život. Koliko je ovo od suštinske važnosti svedoči i podatak (za neke gotovo tragičan) da deca čitaju sve manje ili gotovo i da ne čitaju. Medijska pismenost može biti korišćena i u okviru društvenih nauka. U istoriji kroz predstavljanje istorijskih ličnosti, istorijskih predrasuda i tački gledišta, političkog marketinga i propagande. U geografiji kroz poređenje slika gradova na filmu i televiziji sa socioekonomskim realnostima u tim gradovima, dekonstrukciji putopisnih reportaža. U okviru prirodnih nauka od primenjenih istraživanja u biologiji i fizici do statističkih matematičkih metoda primenjenih u mas-medijima. U okviru umetnosti, dometi medijske pismenosti gotovo su nemerljivi bilo da se radi o vizuelnoj ili muzičkoj umetnosti - pojašnjava naš sagovornik.

On dodaje da se neretko, u medijskoj pismenosti vidi građanska veština neophodna za opstanak u svetu eksplozivnog razvoja medija. Naširoko se raspravlja o tome da je ona u funkciji zaštite dece od opasnosti koje vrebaju iz TV programa ili da je medijska pismenost antidot reklamama. Neki misle da će medijska pismenost pomoći u uključivanju u proces učenja i one dece koja su slabo zainteresovana za nastavni proces. Nadaju se da će TV uspeti tamo gde nisu uspeli nastavnici.

- Naravno da naša politika reforme školstva, iako ima dobre namere, nije u potpunosti razradila pristupe i metode medijske pismenosti. Danas su u svetu najpopularniji britanski i kanadski model, jer u tim državama medijska pismenost ima zvaničan status. Za ovu oblast treniraju se posebni medijski edukatori. Prave se programi, metode. Zato je odgovornost teoretičara medijske pismenosti veća. Danas smo mi u poziciji i obavezi da ujedinjimo kreiramo koncept nacionalne medijske edukacije - zaključuje Peković.

Slobodan Dimitrijević

Ko je sakrio daljinski upravljač

U finalnoj sekvenci filma "Laku noć i srećno" Džordža Klunija, glavni junak, TV novinar Edvard Marom, obraća se zvanicama skupa organizovanog u njegovu čast. Monolog govori o instrumentu zvanom TV i njegovoj funkciji: "Ovaj instrument može da poduči i da inspiriše. Ali samo pod uslovom da ljudi odluče da ga koriste u te svrhe. U suprotnom, to su samo žice i svetlo u kutiji."

Da li nasilje prikazano na televiziji stvara od naše dece male monstume? Da li novinski tekstovi o silovanjima i pljačkama provociraju čitaoca na kriminalni akt? Da li je filozofija "Plejboja" revolucionalizovala naše seksualne more? Da li politički izveštaji i reklame menjaju naše stavove i utiču na naše odluke?

Ova i slična pitanja donedavno je svojim studentima na Učiteljskom fakultetu postavljala prof. dr Svetlana Beždanov Gostimir, a sada odgovore, doduše malo modifikovane, traži i od njihovih kolega koji se obučavaju za produkciju na Akademiji umetnosti Univerziteta "Braća Karić", gde predaje Uvod u komunikacije i medije.

Prema njenim rečima, škola, kao preporučeno institucionalno utvrđenje, potvrđuje dobre strane čovečanstva koje brine o vaspitanju i obrazovanju dece, odavno je na mala vrata propustila sadržaje medija masovnih komunikacija, uporno, pri tom, ignorišući njihovo postojanje.

- Škola po definiciji nudi i traži stvarno, opipljivo, funkcionalno, obavezno i podobno, a ne prihvata mogućnost da je učenik kao i ona sama, sasvim zaokružen virtualnim. Medije masovnih komunikacija škola svrstava u nestvarno, tretira ih kao nepodobne, nepotrebne i nedozvoljene - kaže ona i naglašava da je lagodno plivanje među gotovim odgovorima, nedopustivo za instituciju koja vaspitava radoznale male tragače. U tom smislu, otvaranje novih, nedovoljno istraženih svetova znači promenu misije škole od čuvara znanja do tragača za njim.

MEDIJI NE LAŽU

Podsećajući na tri osnovne funkcije medija - obrazovnu, zabavnu i informativnu - prof. Beždanov Gostimir objašnjava da se prva može razmatrati na dva načina. Jedan je koliko saznajemo o svetu oko nas, razvoju prirode, kreativnijem učenju, tzv. školskim stvarima, a drugi o samim medijima. U prilog tome ona

dečija "da je svaki medij obaveštajac", kao i pitanje za posvećene: ima li ljubavi između škole i medijske produkcije dovoljno da se naslućene simpatije ovekoveče brakom?

- Poenta je u mistifikaciji svih jednoznačnosti. To znači da svoj stav kao potrošači medija moramo odnegovati, rafinirati, dizajnirati, tako da ništa ne možemo prihvatiti zdravo za gotovo - ističe naša sagovornica - bez obzira da li je u pitanju televizija kojoj verujemo ili novine u kojima pišu naši prijatelji. Ne možemo verovati a priori zato što mislimo svojom glavom. Lajtmotiv čitave igre je: čuo sam, pročitao, video - ja mislim, ja hoću, ja neću - ja jesam.

- Kritički odnos prema medijima postavlja distancu u odnosu na ono šta dolazi iz njih. Tvrdim da mediji ne lažu. Mi lažemo sebe jer nismo sposobni da selektujemo i da ponuđeno prilagodimo našim potrebama, željama i kriterijumima.

Razvijanje kritičkog odnosa prema mas-produkciji podrazumeva demistifikaciju i insistiranje na nezavisnoj interpretaciji i zdravom razumu i treba da počne još u osnovnoj školi, smatra prof. dr Svetlana Beždanov Gostimir. Učitelji medijski nepismeni, pokazalo istraživanje

Nesporna je činjenica da su mediji izvori znanja. Preko njih upoznajemo nove svetove, nepoznate tradicije, kulture. Mediji nas upućuju u tajne nauke i mašte. Mediji nam sugerišu obrasce ponašanja ali i kriterijume vrednovanja. Neformalno obrazovanje, koje pretpostavlja komunikaciju s medijima, počinje mnogo pre formalnog obrazovanja i zastupljeno je na svim nivoima obrazovanja.

- Mi saznajemo iz svakog medijskog nastupa - konstatuje Beždanov Gostimir i kao primer navodi reklamne segmente na TV-u. Oni primarno nemaju edukativnu funkciju, ali obrazuju u kontinuitetu - sve što stigne iz medija nudi nova saznanja, oplemenjuje neko mišljenje, pa čak i ako

ne valja! To znači da su oni, kao sredstvo javne komunikacije, ponekad značajnija obrazovna institucija od same škole, jer je prevazilaze u obimu publike, vremenu i interesovanju kao i raznovrsnosti sadržaja koji nude. To međutim ne znači da mediji mogu zameniti školu. Naprotiv, oni samo otkrivaju stvarnost na sofisticiraniji način.

Poput škole, mas-mediji, prema njenom tumačenju, imaju svoje učitelje, s tom razlikom što ih nazivamo najavljičima, komentatorima, a učenici su čitaoci, gledaoci, publika. Škola dakle nudi propisani nastavni program, a mas-mediji obezbeđuju članke, filmove radio-programe. Ono što škola naziva naukom o društvu, mas-mediji nude u obliku dokumentarnog filma, arhivskog zapisa.

SLIČNOSTI I RAZLIKE

Međutim, ove institucije se po mišljenju naše sagovornice bitno razlikuju. Škola upisuje publiku po principu obaveznog uključivanja u sistem u kome ima malo mogućnosti za izbor kursa ili učitelja. Nasuprot tome, mas-mediji privlače publiku na dobrovoljnoj osnovi, ona ima punu slobodu pri izboru "kursa" i "učitelja".

Škola nameće program i učitelja bez obzira na pažnju publike dok u prostoru mas-medija učenici ocenjuju svoje učitelje, kroz sumu blagajne, tiraže, kritike, podatke o slušanosti ili gledanosti. Ugovor učitelja mas-medija biva raskinut, čim se ustanovi da mu njegovi "učenici" više ne poklanjaju pažnju. Ipak, mas-mediji se razlikuju od škole po tome što im učenje predstavlja samo sekundarnu funkciju. Isto tako, sadržaji koje nude nisu uvek primljeni na najpoželjniji način. Proizvoljno odabiranje sekvenci stvarnosti i ljudske misli vodi sužavanju pogleda na svet.

- Ako smo medijski dovoljno obrazovani, moći ćemo da razlikujemo šta je valjano, a šta nije - tvrdi naša sagovornica navodeći primer spotova za hot line, kod nas vrlo nespretno i vulgarno dizajniranih. U Nemačkoj na RTL-u isti serijal je estetski stilizovan - ističe Beždanov Gostimir i naglašava da vulgarno dizajnirane poruke koje promoviraju čak i Ajnštajna ne treba prikazivati u terminima kada su deca ispred TV-a za razliku od onih estetskih, pa neka su i hot line.

Programi za decu na našim televizijama ne postoje, smatra ona. Nominalno da, u šemi, ali faktički svakako ne. Izbor sadržaja koji se nude nije prilagođen senzibilitetu dečije publike. Način njihovog oblikovanja je krajnje neprimeren, netele-

vizičan (po recepturama iz 70-ih godina, loša slika, zvuk, montaža), što ponižava publiku. Tako History i Descavery ulaze u naše domove, a od domaće produkcije ništa kvalitetno.

- Mediji nisu ni štetni ni korisni, a mogu biti i jedno i drugo - naglašava Nada Zgrabljic Rotar, profesor radijskog novinarstva na Zagrebačkom univerzitetu i navodi koliko mnogo reklame deluju na decu. Jedna četvrtina adolescenata ne čita upozorenja o štetnosti duvana, a čak trećina ne čita upozorenja o posledicama konzumiranja alkohola.

NOVA ŠKOLA

Novi svet odavno je ponudio školi na korišćenje savremene oblike opismenjavanja, ali ta ista, ne tako savremena škola, ne pristaje na duh vremena instruišući svoje pitomce isključivo na jedan izvor - knjigu!

U prilog tome i polemika koja počiva na sledećim opštim mestima: knjiga je bolja od medija jer provocira dečiju maštu, a mediji je guše; knjiga otvara plemenitost, a mediji nasilje; knjiga je izmišljena za pismene, a mediji za nepismene; književnost je neprikosnovena umetnost, a mediji ne nude ništa što zahteva i rađa pamet i lepotu, emocije, snevanje...

- Niko od večnih laika nikada ne sazna da je knjiga prvi medij masovnih komunikacija, rođen još 1450. godine od oca Gutenberga, iz nje je sve ostalo proizašlo - podseća naša sagovornica uz naglasak da knjiga nije jedini medij koji zahteva poznavanje specifičnih kodova kojima se šifrira poruka. Najsloženiji kodovi su upravo audio-vizuelni, oni koje troše film i televizija za čije je iščitavanje više nego neophodna pismenost. I na kraju, knjiga je ipak virtualna, i to u odnosu na sve ostale medije u najvećoj meri, jer se ne može pohvaliti da je ono što nudi opipljivo, čulima dostupno, već naprotiv sasvim podložno proizvoljnim predstavama različitih ljudi. Ukidajući proizvoljnost, vizuelni mediji, pak nude sliku i zvuk.

Da li je to bio razlog odluke Ministarstva prosvete Srbije što su svi školarci nedavno imali da pogledaju film "Gde cveta limun žut", a da se niko pri tom ne pita koliko je to umetničko delo značajno za mladu publiku koja tek formi-

DVANAEST GODINA UZ TELEVIZIJU

Prema izveštaju Svetske zdravstvene organizacije, sadašnja beba će do 2030. godine trepnuti 415 miliona puta i isplakati 65 litara suza; zasladice se sa 160 kilograma čokolade; imaće seksualni odnos 1.580 puta sa ukupno pet ljubavnika (ali voleće samo dva puta), a ljubiće se neprekidno dva meseca. Provešće 2,5 godine uz telefon, a uz televiziju 12 godina!!

ra ukus i neke kriterijume?

Uprkos tome zapanjuje podatak da su svi učitelji u Srbiji medijski nepismeni i takvi ulaze u učionicu u kojoj daci više od njih poznaju zajedničku stvarnost! Ovo je rezultat istraživanja koje je nedavno sprovelo Ministarstvo za nauku i tehnologiju, objašnjava prof. Beždanov Gostimir i dodaje da sa kolegicom Katarinom Radinović organizuje on line edukaciju učitelja za umetnost pokretnih slika. Pilot-kurs je do sada prošlo 60 učitelja, preko interneta i samo tri susreta uživo.

Prema rečima Nade Zgrabljic, i roditeljima i nastavnicima treba medijska pismenost kako bi razumeli decu i pravilno ih vaspitali. Deca provode u proseku dnevno tri-četiri sata uz televiziju i druge medije, dakle najveći deo slobodnog vremena, a nemaju oblikovan kritički odnos prema medijskim sadržajima, te su podložniji i više izvrnuta njihovim štetnim sadržajima.

- Dugoočekivana reforma osnovnog obrazovanja u Srbiji konačno je medijima stvorila ulaz u školsko okruženje uvodeći u više obrazovnih oblasti elementarno medijsko obrazovanje - kaže Katarina Radinović sa Učiteljskog fakulteta u Beogradu i dodaje da su prvi put mediji u učionici zauzeli svoje mesto ne kao nastavno sredstvo već kao nastavni sadržaj. Tradicionalno promišljanje obrazovanja priznaje da se štampa, film, radio, TV mogu upotrebiti kao podrška sticanju i proširivanju znanja. Nova škola je prva prilika da se medijima dozvoli da budu ono što zapravo i jesu - sredstva izražavanja u školi i van nje.

REFORMA I MEDIJI

A koliko su mediji moćno sredstvo u reformi obrazovanja, pokazuje i Slađana Popović, koja je bila piar ministarstva prosvete i sporta Srbije tokom pripreme i implementacije reforme sistema obrazovanja u 2003. i 2004. godini. Ona kaže da obrazovanje kao tema za medije, u burnim vremenima koja u našoj zemlji ne posustaju, nikada nije punila prve strane novina i prve minute vesti. Zato je, između ostalog, trebalo obezbediti i u medijima veći prostor kako bi bila tretirana reforma obrazovnog sistema.

I UČITELJI UČE

Uz podršku Fonda za otvoreno društvo, pilot-kurs Umetnost pokretnih slika upravo je počeo u Pančevu za Vojvodane, a jedan je planiran početkom naredne godine za učitelje iz centralne Srbije. U svakoj klasi planirano je po 50 polaznika. Namera je, kako objašnjava Svetlana Beždanov Gostimir da se napravi elektronska mreža sa onima koji su stekli kompetencije za edukovanje svojih kolega ka kultivisanijem odnosu prema medijima pokretnih slika.

- Mediji su bili naš najznačajniji partner. Zato smo intenzivirali komunikaciju sa njima. Na jednom neformalnom i prijateljskom sastanku sa novinarima objasnili smo kakav je posao pred nama i pozvali ih da u tom poslu saradujemo. Na sastanku koji je tadašnji ministar prosvete i sporta, prof. dr Gašo Knežević, imao sa glavnim urednicima štampanih i elektronskih medija, takođe se razgovaralo o novinama koje reforma donosi. Da bi javnost dobila što potpuniju sliku o velikim i ozbiljnim pripremanjima koje prate reformu, otvorili smo komunikacioni kanal u samom ministarstvu i obezbedili protok informacija od voda projekata do najšireg sloja građana. Tako su čitaoci novina i gledaoci televizijskih programa imali priliku da čuju detalje o seminarima za obuku nastavnika i direktora škola, posetama stranih konsultanata, velikom poslu koje su obavljali timovi eksperata koncipirajući svaki pojedinačni školski predmet - objašnjava Slađana Popović.

Gostovanja na televizijskim i radio-stanicama u vreme donošenja zakona bila su gotovo svakodnevna. Dnevni listovi su takođe bili zasuti informacijama o reformi. Desetak dana pred početak školske godine, u kojoj su po reformisanim programima počeli da uče daci prvaci, emitovana je reklama o novoj školi. U njoj su učestvovali poznati glumci, muzičari, sportisti i televizijski voditelji. Rezultat: školska godina je počela bez trzavica. U televizijskim anketama o reformi, ubedljiva većina građana pokazuje pristojnu informisanost o tome šta reforma donosi.

- Od prvih naslova u novinama: Učitelji uplašeni od đaka, Devet razloga protiv devet razreda, Oktroisana reforma školstva, stigli smo do naslova: Rizik vredan budućnosti Srbije, Škola po meri deteta, U svet znanja bez presije i ocenjivanja... U emisiji Olje Bečković "Utišak nedelje" prve nedelje u septembru, glasanjem gledalaca pobedio je prilog u kome đak prvak na pitanje šta će naučiti u novoj školi odgovara: "Da mislim svojom glavom." Prilog je imao i duhovit nastavak: novinar dalje pita: "A ko je do sada mislio tvojom glavom?", a dete odgovara: "Pa svi!"

(Nova vlada konstituisana u februaru 2004. odustala je od postavljenog koncepta reforme obrazovnog sistema u trenutku kada je tek došlo do njene primene odnosno kada prva generacija "reformisanih" prvaka nije završila školsku godinu).

Mila Vuković

Distanca bez "žutila"

Glasila su uglavnom finansijski nezavisna i trude se da čitaocima ponude ozbiljnu informaciju kakvih je sve manje u poplavi "žute štampe". Autonomija je manje-više prisutna u odnosu na resorno ministarstvo, ali retko kada se ide "prstom u oko" prosvetnih vlasti. Ako se to ipak desi, u nekim državama političari ne reaguju, jer znaju da se ništa loše po njih neće dogoditi

Mediji koji pišu o obrazovanju i namenjeni su prosvetnim radnicima u bivšim Ju republikama uglavnom dele sudbinu staleža kome se obraćaju i stasusa obrazovne delatnosti u svojim državama. Niko od urednika i novinara se ne hvali da im je sve potaman, da mogu lagodno da štampaju novine i da ne moraju svakodnevno da smišljaju načine kako bi opstali na tržištu. Pri tome, mahom, u svim državama postoji samo po jedan prosvetni list (medij) te vrste na nacionalnom nivou, ako se izuzmu novine koje neke bolje stojeće škole štampaju s vremena na vreme, obrazovni programi na TV-u ili internet izdanja. U pojedinim državama, kao u Hrvatskoj, na primer, postoje dnevne novine koje periodično štampaju poseban dodatak namenjen dacima i zaposlenima u školama.

Slika je još manje optimistična ako se zaviri u stanje stručne literature namenjene prosvetnim radnicima. U toj oblasti tek nema novca za finansiranje, pa pojedini časopisi prave čak i višegodišnju pauzu u objavljivanju.

Situacija nije bila bolja ni u sretnija vremena, mnogo pre poslednjeg rata, u Titovo vreme. I tada su se urednici žalili da nemaju dovoljno novca, kadrova i prostora. Do devedesetih godina izlazilo je osam prosvetnih glasila, po jedan u svakom glavnom gradu republike i pokrajine, a najbolje je finansijski stajao, po izveštajima koji se i danas mogu lako proveriti, list Škendija iz Prištine. U međuvremenu se dosta toga izdogađalo na političkom i društvenom planu- pojedini listovi su promenili ime ("Prosvetni delavec" iz Ljubljane se sada zove "Šolski razgledi"), a neki su postali mesečnik, poput listova "Prosveten radnik" iz Skopja i "Misao" iz Novog Sada, koji je prerastao u reviju za obrazovanje i kulturu i grafički najbolje izgleda od svih prosvetnih listova jer se štampa na kvalitetnom papiru i izgleda kao časopis. Sajt ovog glasila iz Vojvodine je www.misao.co.yu a na njihovim stranicama se mogu naći razne teme, od

mizoginije do globalizacije tehnologije koja vodi globalizaciji znanja.

Što se tiče autonomnosti u odnosu na prosvetne vlasti, neki urednici kažu da ona postoji, drugi priznaju da je nemaju, a ima i onih koji kažu da mogu svašta da "skrešu u brk" resornom ministru, ali da od toga nema mnogo vajde, jer ih prosvetna vlast baš mnogo ne uvažava.

Skoro svi listovi su izašli na tržište, što znači da se sami se finansiraju, a snalaze se i tako što većina štampa i posebna izdanja, priručnike i rečnike, na primer. Prosvetni pregled iz Beograda štampa i zbirke za upis u prvi razred srednje škole, testove, dnevne i ostalu školsku dokumentaciju... i čini se, ima najbolji finansijski oslonac od svih ostalih redakcija, upravo zbog tih poslova koje dobija od resornog Ministarstva.

Takoreći nigde, ni u jednom glasilu koje se bavi obrazovnim temama, s izuzetkom u Vojvodini, ne bave se analiziranjem čitanosti i sistematskim istraživanjem stavova prosvetnih radnika o kvalitetu tekstova i stručno-informativnog dometa lista. Ono što do uredničkog kolegijuma ponekad i stidljivo dolazi su sugestije, reakcije na pojedine napise, a najčešće su to hvale za konkretne priloge ili akcije, a retko i sporadično se čuju javne pokude i primedbe...

Cena autonomije

Lučka Lešnik, direktorica i glavna urednica Šolskih razgledi kaže da je ovaj list apsolutno na tržištu. Iz budžeta ne dobija skoro ništa. Na primer, za 2006. godinu dobili su manje od milion tolara, "što je dovoljno tek za polovinu brojeva, a godišnje ih izadje 20!"

- Od kako smo samostalna država to je tako. Pošto smo želeli da održimo časopis, morali smo se sasvim osamostaliti, a list je teško održati bez dotacija. Pomažemo se oglasima, ali ni njih nema puno. Narudžbe su jedini naš izvor prihoda. Trudimo se da na uredničku politiku ništa ne utiče. Mislimo da je za strukovni časopis to jedini pravi put. Struka mora da opstane. Pošto na tome insistiramo, naš put je tako težak. A čitaoci nas rado

čitaju, časopis je prepoznatljiv i kupovan i to nam daje volju. U Sloveniji smo jedini časopis takve vrste za obrazovno podoručje- priča Lučka Lešnik.

Šolski razgledi izlaze u Ljubljani svakih 14 dana kao strukovno-informativni časopis za obrazovanje, vaspitanje, nauku i kulturu, a njihov veb sajt je www.solski-razgledi.com Tiraž im je oko 5.200 primeraka, a redakcija malobrojna, osim glavne urednice, koja istovremeno obavlja i direktorske poslove, zaposlene su još dve novinarkе, s tim što jedna radi i kao lektor. Imaju veoma razvijenu saradničku mrežu. Novine su pune kraćih tekstova, a pored informativnih ima i dosta komentarskih napisa iz svih oblasti, školske, kulturne i naučne koji su prezentovani na kvalitetnom papiru većeg formata i sa dosta fotografija u boji. U impresumu je i sekretarica redakcije, a tehničko uređenje i grafičku opremu radi Studio Media. Polugodišnja pretplata za Šolske razgledе iznosi 2.400 tolara.

U Zagrebu svakog utorka izlaze Šolske novine, osim u vreme letnjeg i zimskog raspusta. Pauza tokom leta je, inače, karakteristična za sve prosvetne listove. Zajedno sa dvobrojima godišnje se štampa 38 brojeva Šolskih novina. I tako 56 godina. Od kraja devedesetih postoje kao deoničarsko društvo, nisu na budžetu, već žive od vlastitog rada- pre svega od pretplate. Sada imaju 4.000 pretplatnika a pre poslednjeg rata bilo je tri puta više čitalaca.

Prema rečima glavnog urednika Marjana Šimega, Šolske novine su sve manje nedeljno informativni, a sve više stručno-komentarsko glasilo, problemski orijentisani.

- Sve informacije dopru do ljudi preko četiri privatne TV mreže i kroz dnevni tisak, a mi se baziramo na struku i pratimo promjene u školskom sistemu i novine u nastavnim planovima i programima. Imamo svakodnevnu komunikaciju sa čitaocima i dobru mrežu suradnika. Godinu i po dana imali smo i kolumnu "Zašto čitam Šolske novine" u kojoj su stavove iznosili svi, od seoske učiteljice do sveučilišnog profesora. Ljudi

su hvalili ono što je bilo etablirano godinama. Sada imamo kolumne o jezičkim savjetima iz roditeljskog kutka- priče iz života roditelja i djece. Ljudi su nas hvalili zbog informacija iz sveta i okruženja i zbog problemskih priča. Ali, voljeli bi da izlazimo u koloru i u manjem formatu. Imamo konstantnu publiku koja ne ide na vizuelno, traže mirnu, ozbiljnu informaciju- bez žutila, da se vidi i jedna i druga strana, da budemo tribina ljudima a ne da se klanjamo aktuelnom i budućem ministru prosvjete- veli Šimeg.

On je već sedam godina glavni urednik i kako kaže- nikoga ne hodočasti i ako prepozna glupost onda je u kolumni "raspali" iz sve snage, ali "niko ne reagira".

- Nemamo utjecaja da bi im se gaće tresle ako naši novinari napišu nešto oštro. A mi sada u reformi kopiramo Japance, Izrael, Finsku. U redu, ne treba izmišljati ništa kad je već sve izmišljeno,

spoljni saradnici, a plata im je na nivou prosvetara. Nije baš puno, ali oni "vole svoj posao".

Šolske novine izlaze u Zagrebu. Sedište je u Hebrangovoj 40, a veb sajt je www.skolskenovine.hr

Plati pa čitaj

Novi list iz Rijeke osnovan je kao dnevna novina još 1900.

(www.novolist.hr) Jedan od dodataka je Šolski novi list, koji izlazi ponedjeljkom ali preko interneta možete da ga čitate tek ukoliko platite pretplatu od 100 kuna mesečno. Dok to ne uradite samo prvu starnicu gledate besplatno. Sadržaj koji prezentiraju je raznolik. U jednom dodatku iz novembra objavljen je, na primer, tekst "Učitelji (ni)su bjeli medvedi", koji je napisan povodom Dana učitelja. Novinar je kritikovao medije što taj datum nije obeležen kako treba ni u

PODELE U DRŽAVI I PROSVETI

Prosvetni pregled iz Beograda ne bavi se slučajevima, već uglavnom pojavama koje se sa distance analiziraju ili samo zabeleže. Prema rečima urednika Biljane Stupar ovaj list postaje sve više informator bez komentara i stavova.

-Mislim da je to najpametnije u situaciji kad u obrazovanju ima podela, Srbija je podeljena, pa dve Srbije postoje i u obrazovanju. I Prosvetni pregled treba koristiti da obe Srbije dobiju valjanu informaciju, jer se često te dve Srbije sudaraju a da ne znaju o čemu pričaju, jer ne postoji pouzdana informacija. To je možda neki naš recept za opstanak. Nije u pitanju linija zameranja-nezameranja, nego jednostavno želimo pošteno da informišemo. Naravno i finansijski i kadrovski uslovi nam ne dozvoljavaju da se bavimo ozbiljnijim istraživanjima. Jedna nedeljna redakcija morala bi da ima daleko više zaposlenih. Sada nemamo mogućnosti da novinar mesec dana istražuje jednu temu i da kad je obradi, onda zaista stoji iza tog teksta. Jer, u mnoštvu informacija, u brzini, možeš i da se ogrešiš... objašnjava Biljana Stupar.

Naravno, za list su dragoceni i saradnici iz škola, ali otuda i nejednačenost u priložima koji stižu... Jedno od pravila u Prosvetnom pregledu je da svi mogu da se čuju, ali, naravno, neće se puštati koještarije...

ali sada treba raditi na promjenama... A kako da ih izvedu nezadovoljni prosvetni radnici? Za 15. novembar najavljuju sveopći štrajk jer nisu zadovoljni sa platom. Stalno zaostaju za privredom... Prosječna plata prosvetnog radnika sa 20 godina staža je na nivou prosjeka nekvalifikovanog radnika u privredi, a 85 odsto zaposlenih u prosvjeti ima visoku stručnu spremu- objašnjava Šimeg.

U listu na čijem je čelu je sve manje novinara- sad ih ima troje, a pre 23 godine- bilo ih je devetoro. Pored glavnog urednika u Šolskim novinama su zaposleni i grafički urednik, lektor i

TV priložima ni u ostalim sredstvima javnog informisanja, uz objašnjenje da duže traju reklame za mobilne telefone, nego informacija o Danu prosvetnih radnika... Pažnju privlače i tekstovi o Petru Panu, bureku i svemirskom jogurtu... ostale informacije takođe nisu direktno povezane sa uobičajenim stručnim temama koje se mogu naći u glasilima posvećenim obrazovanju...

Prosvjetni list iz Sarajeva osnovan je 1945. u novembru. List je sporadično izlazio i tokom ratnih godina jer su- kako je rekao urednik Mujo Musagić na proslavi 60. rođendana, a povodom

ponovnog štampanja lista- i u takvim prilikama "željeli dokazati da je Prosvjetni list ostao uz prosvjetne radnike". U protekli decenijama ovaj list je, po rečima Musagića, svojom koncepcijom i sadržajem o obrazovanju, nauci i kulturi zauzimao visoko mesto u porodici prosvetnih glasila, a danas urednički kolegijum zajedno sa saradnicima "izdaju ovaj mesečni informator i pedagošku tribinu, bogatu znanjima o reformi i o pedagoškoj stvarnosti, uz želju da će obnova pedagoškog glasila biti od presudnog značaja za uspehe svih budućih reformi vaspitanja i obrazovanja".

Prosvetni pregled iz Beograda i Prosvjetni rad iz Podgorice prošle godine su dobili prestižnu nagradu Orden "Vuka Karadžića" od tadašnjeg predsednika SCG Svetozara Marovića. Beogradski redakcijski tim nagradu je dobio za svoj 60. a Podgorička redakcija za 57 rođendan. Samo nekoliko meseci po uručivanju priznanja i ova državna zajednica raspala se na dve posebne države.

Od kako je počeo da izlazi pa do današnjih dana Prosvetni pregled je štampao preko 2.700 brojeva u 28 miliona primeraka. Tiraž im je sada oko 8.000 primeraka i svojim pisanjem staje uz bok sa listovima duge tradicije i renomea, stoji u obrazloženju za nagradu, uz ocenu da je Prosvetni pregled izrastao u školsko glasilo koje izlazi bez državnih dotacija, samofinansirajući se, štiteći tako samostalnost i uredničku nezavisnost...

Pored direktorke i glavne i odgovorne urednice redakcijski kolegijum čini i sedam novinara, lektor i grafički urednik.

Beogradski prosvetni list u svakom broju po nekoliko stranica izdvaja za priloge iz Republike Srpske. Iz tih tekstova se saznaje kakva su kretanja u školstvu na tim područjima a ovo glasilo rado štampa i priloge iz drugih bivših Ju republika. Ima dopisništva u Novom Sadu i Banjaluci, veb stranica je

www.prosvetni-pregled.co.yu, a e-pošta je: kontakt@prosvetni-pregled.co.yu

Mediji koji se bave samo obrazovanjem, po mišljenju urednice u Prosvetnom pregledu Biljane Stupar, moraju da imaju veliku dozu ozbiljnosti i da drže neophodnu distancu prema prosvetnim vlastima. Nije reč o auto cenzuri, kaže, nego o kriterijumima po kojima se može objavljivati u jednom prosvetnom glasilu...

- Distanca mora da postoji samim tim što smo vezani za institucije države i što nas naši čitaoci doživljavaju malte ne kao zvanično glasilo. Jer, kad pročitaju nešto u Prosvetnom pregledu smatraju da je to stav Ministarstva prosvete. Evo ilustracije. "Eduka", izdavač iz Novog Sada, objavljivala je kod nas neke oglase o evidenciji sa trajnim mastilom. Kad je nadzornik iz Ministarstva otišao u jednu školu i pitao zašto se koristi trajno mastilo dobio je ▶

odgovor da je to obaveza koju je propisalo resorno ministarstvo. On je zapanjeno pitao gde su to pročitali, a ljudi iz škole su sasvim ozbiljno rekli- pa u Prosvetnom pregledu! A to je bio samo oglas. Neki učitelji čak i oglas u Prosvetnom pregledu doživljavaju kao nešto što je obavezujuće- objašnjava Stupar.

Na pitanje da li jedno prosvetno glasilo može da bude automno od resornog Ministarstva, makar i ako nije na budžetu, ona kaže da je to relativno i da zavisi od ljudi na vlasti. Ona smatra da je u periodu posle Titove smrti (do raspada SFRJ) bilo najmanje cenzure i autocenzure, odnosno da cenzure u klasičnom obliku nije nikad ni bilo, ali je bilo auto- cenzure, u smislu "znaš za koga radiš". Misli da je auto-cenzura kao nasleđe iz Miloševićevog vremena ostala u glavama novinara i da se potonje vlasti nisu baš mnogo potrudile da ih uvère da može i drugačije.

-Na kraju, šta znači reč "nezavisno"? Umesto nje ja upotrebljavam reč "profesionalno", a koliko će profesionalnosti biti, zavisi i od spremnosti novinara da nešto kaže i između redova... Ipak, "prst u oko" u svakom slučaju ne dolazi u obzir- kaže Biljana Stupar, koja je do pre nekoliko meseci bila direktor i glavni i odgovorni urednik Prosvetnog pregleda.

Ona se seća da su svi prosvetni listovi u SFRJ do 1991. imali sličan koncept, i na isti način negovali odnos prema vlasti. Sve se svodilo na jednu pristojnu distancu, a to znači da se redakcije nikada nisu "zadržavale".

Prosvetni pregled izlazi svake srede, a šansu za povećanje tiraža redakcija vidi u mnoštvu stručnih priloga. Isto kao i Marjan Šimeg iz Zagreba i njegove beogradske kolege polaze od činjenice da se svake dnevne novine prelistaju za čas i da prosvetne radnike mogu privući samo kvalitetnim stručnim tekstovima.

Ogledalo prosvetnih radnika

Podgorički Prosvetni rad odlikovan je za "uspešnu misiju u oblasti obrazovanja". U obrazloženju za dodelu odlikovanja stoji da je minulih godina odigrao izuzetno značajnu misiju u razvoju školstva Crne Gore a da je tokom svih ovih godina bio "ogledalo prosvetnih radnika koji su iz generacije u generaciju svojim entuzijazmom, znanjem, talentom, iskustvom, svojom živom energijom udarali pečat školstvu Crne Gore, marljivo i strpljivo delajući i kao hroničar i kao stručni list i kao prostor u kome su se ukrštale brojne ideje i zamisli".

- Bio je to medij afirmacije cijeje prosvetne struke i pojedinaca u njoj. On je odavno nadrastao okvire lista samo za škole... Svojom koncepcijom, sadržajem i kvalitetom i neposrednom živom vezom sa školstvom u minulim decenijama uspevao je ne samo da opstane nego i da odgovori svojoj odgovornoj ulozi

STRUČNE ČASOPISE DRMA BESPARIČA

Stručna periodika u Srbiji muku muči sa finansijama, ali nije mnogo drugačije ni u nekim susednim državama. Besparica odlaze štampanje časopisa unedogled, a to opet lančano proizvodi niz posledica- pre svega čitaoci postaju nezadovoljni sadržajem, jer upravo zato što tekstovi dugo čekaju da budu objavljeni, u međuvremenu postaju anahroni i nedovoljno zanimljivi i funkcionalni.

- Još je tragičnije što se u čekanju finansijskih uslova izgube čitaoci i navika prosvetnih radnika da postoji neki časopis u kome se informišu o novinama u struci. U Srbiji se prosvetni radnici mogu osloniti jedino na Prosvetni pregled, koji, iako nedeljni list, bar izlazi redovno i ima aktuelne segmente iz stručnih dešavanja, ali i iz prakse- komentariše Mirjana Ilić, sekretar Saveza učitelja Srbije.

Prema njenim rečima stručno usavršavanje podrazumeva ne samo odlazak na seminar već i profesionalni razvoj ličnosti, koji znači čitanje, praćenje savremene literature... a zbog finansija se dolazi u paradoksalnu situaciju da ne postoji savremena literatura, odnosno stručni časopisi. Ona smatra da stručna društva koja su posednjih nekoliko godina uvažena kao partneri resornog ministarstva, a tu posebno apostrofira Savez učitelja Srbije, taj problem treba da nametnu ministarskom kolegijumu. I da se, kao što je iz nacionalnog investicionog fonda izdvojen novac iz stručno usavršavanje učitelja, na sličan način reši i štampanje stručne periodike.

- Stručni časopisi su potrebni prosvetnim radnicima da bi se održali u profesionalnoj kondiciji, jer njihov profesionalni rad nije samo u učionici, pošto to nije radno mesto kao i svako drugo. Prosvetnom radniku je potrebna stručna periodika da stalno prati dešavanja, da bude u trendu, a da bi bio u trendu čitajući stručnu literaturu, ta periodika mora da bude u trendu, mora da prati savremena dešavanja. Mnogo se brže stvari dešavaju u obrazovanju i kod nas i u svetu nego što to stručna periodika može da isprati, a ako ona pri tome još u startu kasni, onda časopis gubi svrhu, a prosvetni radnik izvor saznanja o novi tokovima- ocenjuje Mirjana Ilić.

Kao sekretar Saveza učitelja Srbije, koji štampa časopis "Učitelj", često je u kontaktu i sa kolegama iz drugih država u regionu i pouzdano zna da oni još lošije stoje sa stručnim časopisima nego prosvetni radnici u Srbiji.

- Interesovanje iz bivših Ju republika (Makedonije, BiH, Crne Gore) je jako veliko za naš časopis. To govori da kod njih, u njihovim sredinama, te inicijative nema- priča Mirjana Ilić.

U Srbiji periodično izlazi desetak stručnih časopisa prosvetnih stručnih društava. Pre četiri godine postojala je posebna komisija pri resornom ministarstvu koja je po određenim kriterijumima delila finansijska sredstva (ukupni fond tada je iznosio milion dinara). Sa tim novcem svi su mogli da štampaju broj i bilo bi lakše za izdavače kada bi se slična praksa nastavila. To nisu toliko velika sredstva u odnosu na pozitivne efekte... Sekretar Saveza učitelja Srbije je ubeđena da izdavači stručnih časopisa ne mogu samostalno da opstanu i da moraju da imaju neku vrstu subvencija.

omogućavajući da se na njegovim stranicama iznose i praktična i teoretska iskustva i saznanja, da se u njemu započnu i razvijaju istraživačka, naučna i kulturno-stvaralačka dokazivanja generacija prosvetnih, kulturnih, naučnih poslenika Crne Gore. Time je ovaj list značajno doprinio neophodnom stručnom usavršavanju prosvetnih radnika, razmjeni iskustava i uvođenju pedagoških inovacija u pedagošku praksu- stoji, između ostalog, u obrazloženju prdлагаča.

Sajt Prosvjetnog rada je (još uvek) www.prosvjetnirad.cg.yu i verovatno će se promeniti čim se ažurira veb stranica u skladu sa novonastalim (državničkim) okolnostima.

U jednom od prethodnih brojeva Prosvjetnog rada novinari su posetili Pomorsku školu i gimnaziju u Kotoru, a glavna tema bila je posvećena pripravnici- ma u školama. Na ovim stranicama našli su se i prilozi o izazovima reforme ("Da li je matematika šestogodišnjacima bauk") i tekstovi o predškolskom obrazovanju i reformi osnovne škole....

Makedonski list Prosveten radnik se štampa u Skopju, izlazi svakog meseca, osim u vreme letnjeg raspusta.

Ponekad se štampa i češće ukoliko ima

aktivnosti u sektoru. Redakcija i list nisu na budžetu, a plate su u proseku slične sa zaradama prosvetnih radnika- što znači da nisu velike. Po iskrenom priznanju zaposlenih u redakciji u odnosu na resorno ministarstvo- nemaju autonomiju. Ovaj list nema svoj veb sajt, kao ni kolege iz Sarajeva, a broj telefona je +3892-306-77-84.

Poređenjem prosvetnih glasila bivših Ju republika vidljivo je da nema drastičnih i dramatičnih razlika u poslovanju, standardu, načinu pisanja i odabiru tema. Ima boljih pristupa i listova sa kvalitetnijim papirom i fotografijama u boji, sa atraktivnijim tekstovima, ali manje- više u pitanju su samo nijanse u zajedničkoj borbi za opstanak i trci za što kvalitetnijom informacijom koja može da se plasira direktno ili tako da se "Vlasi ne dosete". U redakcijama od Triglava do Vardara ima još onih koji se rado sećaju nekadašnje saradnje a postoji i želja da se ponovo uspostavi prisniji kontakt. Kako reče kolega iz Hrvatske, "Kad to mogu pevači, možemo valjda i mi novinari". Za početak ovaj most saradnje uspostaviće se, tamo gde je poslednjim ratovima bio prekinut- međusobnom razmenom listova.

Olga Nikolić

VOJVOĐANSKI PEDAGOŠKI ČASOPISI TEŠKO STIŽU DO ČITALACA

Struka iza zaključanih direktorskih vrata

Da li će se poražavajuća činjenica da manje od 10 odsto vojvođanskih prosvetara redovno čita neki od specijalizovanih časopisa za njihovu struku, koji se izdaju u Pokrajini, te da jedini ovakav časopis na mađarskom jeziku čita višestruko veći procenat populacije, ali ipak manje od polovine prosvetara koji govore mađarski, promeniti kada, kako je obećano, dogo- dine, delbina prosvetarskih koverti bude zavisila i od njihove spremnosti da se usavršavaju i napreduju, pokazaće vreme. Međutim, bar prema analizi sadržaja, čitanosti i imixa sva tri vojvođanska specijalizovana časopisa, koju je svojevremeno, za Pedagoški zavod Vojvodine, uradio novosadski Centar za primenjenu psihologiju, da bi se situacija popravila moraće da se potru- de i sami časopisi, za šta su im istraživači dali čak i konkretne smernice.

Analiza časopisa "Misao" dovela je do konstatacije da on, kao pretežno popularno stručni i uz pretenziju da pokrije širi intelektualni interes, nažalost nema teme koje su tome dorasle, niti su interesantne prosvetnim radnicima. Drugim rečima, nije jasno kome se "Misao" obraća. Za širu publiku njegovi tekstovi nisu atraktivni, a za prosvetare su prilično hermetični, a time i nepopularni, dok se nudi veoma malo praktičnih tema, za kojima čitaoci vapiju. U mane ovog časopisa ubraja se i slaba pokrivenost predškolskog obrazovanja, zapostavljanje tema iz oblasti vaspitanja i nedostatak komunikacije s čitaocima. Sa druge strane, kvaliteta ovog časopisa su izuzetno dobar dizajn i vizuelna komunikacija i dobra pokrivenost nekih aktuelnih tema, kao što je, na primer, reforma školstva.

U skladu s ovim konstatacijama redakciji je preporučeno da, pre svega, poradi na marketingu, koji podrazumeva promociju, kako bi se čitaoci upoznali s njim, te angažman u cilju veće dostupnosti časopisa svakom prosvetnom radniku, a ne samo ustanovi, kao što je do sada bio slučaj, s obzirom da se većina ispitanika žalila da svi časopisi koje ustanova u kojoj rade dobija, završavaju na policama direktorskih kancelarija. Sledeća preporuka bila je približavanje sadržaja potrebama i problemima svakodnevnih prakse, komunikaci-

ja s čitaocima i njihovo aktivno uključivanje u rad redakcije i pisanje tekstova.

Po rečima direktora i glavnog i odgovornog urednika "Misli" Mirka Sebića, istraživanje je rađeno kada je reosnovana "Misao" izlazi tek nepunu godinu dana, tako da je u međuvremenu urađeno dosta na promociji časopisa po vojvođanskim opštinama.

-U rad redakcije polako i još uvek nedovoljno uključujemo i čitaoc- praktičare iz škola i na tom polju još uvek moramo dosta raditi- kaže Mirko Sebić.- Nažalost i dalje samo sporadično objavlj- jemo teme iz oblasti predškolskog obrazovanja i vaspitanja, jer taj sektor još nismo uspe- li na odgovarajući način da pokrije- mo. U vrtićima, verovatno i zato imamo malo pretplatnika, pa smo tu u začaranom krugu.

VOJVOĐANSKI ČASOPISI

Časopis "Misao", kao list prosvetnih radnika Vojvodine, osnovao je 1975. godine tadašnji vojvođanski SIZ za obrazovanje, kao dvonedeljnik, ali je on sa gašenjem ovih zajednica, 1993. godine, prestao da izlazi. Reosnovan je odlukom Izvršnog veća Vojvodine 2003. godine kao Revija za obrazovanje i kulturu, koja izlazi mesečno na 35 stana u tiražu od 1.000 primeraka, koji se najvećim delom distribuiraju pretplatnicima u Vojvodini, ali ga ima i u ostalim delovima Republike. Lista nema u slobodnoj prodaji.

U izdanju nevladine organizacije Vojvođanski centar za metodiku iz Subotice, časopis "Uj kep" izlazi na mađarskom jeziku od 1997. godine, kao mesečnik, s 10 brojeva godišnje, a u poslednjih pet godina u toku godine ima tri dvobroja. Tiraž mu je 1.000 primeraka, a distribuira se, takođe, isključivo putem pretplate.

"Pedagoška stvarnost", časopis za školstvo i kulturno prosvetna pitanja neprekidno u Novom Sadu izlazi od 1955. godine. Pedagoško društvo Vojvodine osnovalo ga je kao mesečnik, a danas izlazi u pet dvobroja godišnje u tiražu od 900 primeraka i distribuira se isključivo putem pretplate, kako u Vojvodini i Srbiji, tako i u Republici Srpskoj i Crnoj Gori.

Ocenjen kao naučno stručno glasilo, časopis "Pedagoška stvarnost" je jedini u Vojvodini koji objavljuje naučne radove iz oblasti pedagogije i srodnih naučnih disciplina. Ovaj časopis ima pretenziju da obuhvati, kako potrebu za naučnim časopisom, tako i za stručnim u oblasti prosvete. Po oceni autora analize, u "Pedagoškoj stvarnosti" ipak su mnogo više zastupljeni naučni, nego stručni sadržaji, kojima je zamerna zastarelost citirane literature, skromna metodološka zasnovanost radova, svojevrsni monopol određenih autora. U njegove vrline ubrajaju se prilozi iz neposredne prakse. Međutim, čitaoci su tekstove ocenili kao neaktuelne, usmerene

uglavnom ka obrazovanju, sa zapostavljenim vaspitnim segmentom. I ovde je primetno odsustvo tekstova o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, ali i preva- ga skolastičkog nad aplikativnim i ilustrativnim tipom tekstova. Naučni prilozi su ocenjeni kao metodološki zastareli, a mane ovog časopisa su još i nedostatak komunikacije s čitaocima, te neatraktivan dizajn.

Ovih mana redakcija "Pedagoške stvarnosti" mogla bi se osloboditi većom zastupljenošću praktično primenljivih tekstova, metodikom s konkretnim ilustracijama iz svakodnevnih prakse i većom komunikacijom s čitaocima. U cilju poboljšanja nivoa prezentovanih radova redakcija bi morala poštiti kriterijume recenzije, kojima bi se radovi doveli do nivoa veće naučne aktuelnosti i modernije metodologije. Takođe se preporučuje i

modernizacija dizajna i rad na marketingu, a posebno akcija usmerena na povećanje dostupnosti časopisa pojedincima u prosvetnim institucijama, jer je konstatovano da i ovaj časopis uglavnom ne izade iz direktorske kancelarije.

-Trudimo se da u svakom broju imamo jedan ili dva rada iz predškolskog vaspitanja, ali i to, kao i ostali sadržaj časopisa diktiraju nam pristigli prilozi- kaže glavni i odgovorni urednik "Pedagoške stvarnosti" profesor dr Radovan Grandić.- Tako recimo, mada imamo rubriku "Iz naše prakse", radova za nju uglavnom nemamo, jer nam ne stižu, mada smo u stalnom kontaktu sa škola- ▶

ma i tražimo od nastavnika praktičara da saraduju. Nažalost oni su za to uglavnom nezainteresovani.

Komentarišući zamerku da je dizajn ovog časopisa neatraktan, dr Grandić napominje da je on isti od osnivanja i da ga ne menjaju zbog tradicije i prepoznatljivosti, dok zamerku da nema dovoljno komunikacije sa čitaocima odbacuje s obrazloženjem da je takav odnos primeren novinama, a ne časopisu ovog tipa.

-Ne mogu da prihvatim ni zamerku da nemamo dovoljno tema posvećenih vaspitanju, jer se vaspitanje i obrazovanje neprekidno prožimaju, pa tako i u našim tekstovima-kaže glavni urednik "Pedagoške stvarnosti".-Pored teorijskih imamo i istraživačkih radova u kojima je primenjivana najsavremenija statistička obrada podataka, tako da opasku da su nam tekstovi metodološki zastareli, takođe ne mogu da prihvatim kao tačnu.

Stručno popularni časopis "Uj kep", koji jedini izlazi na mađarskom jeziku, u ovoj analizi je najbolje ocenjen, kao časopis orijentisan na praktične i aplikativne sadržaje, s veoma dobrom komunikacijom s čitaocima. S druge strane, naučni nivo tekstova koje objavljuje može se podvrći ozbiljnoj kritici, ali ovu manu umanjuje činjenica da se časopis obraća jasnoj ciljnoj grupi-praktičarima. Međutim, kao i druga dva časopisa i on se ne bavi dovoljno predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, a mane su mu i relativno nizak nivo teorijskih tekstova, neredovno izlaženje, te relativno skroman dizajn.

Pored preporuka koje se odnose na prevladavanje navedenih mana, glavna preporuka redakciji "Uj kepa" je da održi svoje vrline, to jest da nastavi da objavljuje i da poveća broj tekstova posvećenih svakodnevnoj praksi, kao i da održi svoju veoma dobru komunikaciju s čitaocima.

Da su ove preporuke krajnje ozbiljno shvatili u "Uj kepu" kazuje i činjenica da je redakcija obogaćena jednim vaspitačem, te se i broj tekstova, koji se na ovaj nivo školstva odnosi, povećao.

-Mada ne uspevamo baš svakog meseca da izađemo u određenom roku, nije nam se još desilo da ne izađemo do kraja meseca, jer ipak mi zavisimo i od donacija, pa štamparije i tu ne uspevamo baš da ustalimo termin-kaže glavna urednica "Uj kepa" Edit Šoš.-Mislim da smo i zamerku da nemamo dovoljno kvalitetnih teorijskih tekstova prevazišli uvođenjem nove rubrike, na samom početku lista, koju nam pišu eminentni naučnici, a u rad uredništva uključili smo i tri univerzitetska profesora, što je takođe primetno baš na ovom polju.

Po rečima Edit Šoš časopis, od prošle godine, ima i potpuno nov, osavremenjen i prijemčiv dizajn sa novim prelomom ilustracijama poznatih autora i rezimeima na srpskom i engleskom jeziku, na vidnom mestu.

Danica Devečerski

KVALITET UDŽBENIKA U EVROPSKIM ZEMLJAMA

Poeni za istraživačko izdavaštvo

Pokušaji da se "standardizuje kvalitet" udžbenika nose veliki rizik da se uniformiše produkcija. U Srbiji izdavači trče trku sa preponama. Potrebno im je vreme i podrška. Hrvatska o standardima ima dokument u kome se nalaze samo opšte odredbe, a Slovenci zanimljiv zakon koji detaljno opisuje procedure odobravanja. Od razvijenijih zemalja iz regiona, Austrija ima najstriktniji pregled udžbenika

Da li će daci savladati neki predmet zavisi od njihovih interesovanja i od sposobnosti učitelja i profesora da ih zainteresuju, ali i od kvaliteta udžbenika. Način na koji je udžbenik napisan, jezik, stil i obrada posebnosti teških pojmova, ali i grafički dizajn, nesumnjivo utiču na motivaciju i na znanje koje će poneti iz škole. Zato se u razvijenim evropskim zemljama godinama raspravlja o tome kako treba da izgleda kvalitetan udžbenik. Prema najopštijim kriterijumima, jedan takav udžbenik može da se napiše samo ako se ukine monopolski položaj povlašćenih izdavača, uvede zdrava konkurencija u ravnopravnim uslovima i ukoliko višečlani tim na jednom udžbeniku radi najmanje 15 do 18 meseci. Naravno, uz uvažavanje činjenice da se knjiga piše za osnovce i srednjoškolce, što znači da se lekcije uobličavaju njima razumljivim jezikom.

Ipak, stil pisanja i jasnoća izražavanja u udžbenicima ponekad ne prate dački uzrast. Tako je za mnoge gimnazijalce u Srbiji geografska neočekivano postala pravi bauk. Jedan rudarski inženjer bio je vrlo besan što njegova deca imaju slabu ocenu iz tog predmeta, uzeo je udžbenike i čim ih je pogledao malo bolje, shvatio je njihov otpor, pa im je ponudio svoje knjige sa studija.

Višečlani ekspertski tim iz Srbije upravo je završio analizu udžbenika

svih izdavača za niže razrede osnovne škole. Ti tekstovi se sada sređuju i biće uskoro objavljeni, a u planu su i seminari na kojima će se raspravljati o tome kako ubuduće da se izbegnu materijalne greške i kako da se mlađim uzrastima obrazlažu komplikovani naučni sadržaji. To pitanje je u upravo završenom istraživanju iz bilo u prvi plan.

O ovoj važnoj temi koja ne poznaje državne granice za čitaoce časopisa "Obrazovanje i razvoj" govori dr Dijana Plut, koja se godinama bavi analizom kvaliteta udžbenika. Iz ove oblasti je napisala više knjiga od kojih je najpoznatija "Udžbenik kao kulturno-potporni sistem".

Ona kaže da u Srbiji još nisu usvojeni standradi za pisanje udžbenika, ali da to nije veliki nedostatak.

- Tačno je, nemamo dokument sa listom obaveznih standarda kvaliteta za udžbenike. Moje mišljenje je da izdavači treba da imaju listu kriterijuma po kojima se može vrednovati njihova knjiga, ali ne i dokument o standardima. Ako dobro razumem, standardi pokazuju do kog stepena treba da bude ostvaren neki kriterijum kvaliteta da bi bio prihvatljiv. Neke kriterijume je lakše procenjivati, a neke teže. Neki su tako važni da je tolerancija za njihovo neuvažavanje nula, a neki mogu da budu i samo malo vidljivi u knjizi pa da budemo zadovoljni. Problem je što je ocena ostvarenosti kriterijuma uvek stvar

procene. Takva procena se teško može algoritimizovati do nivoa standarda, a pogotovo ne do "dokumenta o standardima".

- Imam još jedan razlog zbog kojeg nisam sklona standardizaciji kvaliteta udžbenika. Kvalitet udžbenika je teško "uhvatiti u formulu". Nije moguće napraviti "kuvar" za dobar udžbenik. Oni mogu na različite načine biti dobri. Pokušaji da se "standardizuje kvalitet" udžbenika nose veliki rizik da se uniformiše produkcija, da se gurne u jednom pravcu koji nam se trenutno čini jedino moguć. To nosi opasnost da se saseku sva nova traganja autora. Ja sam za to da se podrže različiti modeli udžbenika, da se istražuju i otvaraju mogućnosti za alternativne pristupe. Ono što je najlepše u istraživanju udžbenika jeste kada učite od autora, kada vam nova knjiga pokaže šta je sve moguće, a da vi niste imali pojma da je to moguće. ■ **Kako onda vidite mogućnost kontrole kvaliteta udžbenika?**

- Verujem u to da je najbolji način da se kontroliše kvalitet udžbeničke produkcije da se razvijaju različiti oblici podrške izdavačima. To bi bilo moguće postići seminarima podrške, njih bi organizovale nadležne institucije, a gostovali bi domaći i strani stručnjaci. Zatim, osnivanjem velike biblioteke udžbenika, osnivanjem konsultantskih timova koji su na raspolaganju izdavačima, održavanjem stalnog dijaloga između autora udžbenika i autora programa, organizovanjem grupnih studijskih putovanja u izdavačke kuće u svetu, formiran-

STANJE U REGIONU

Hrvatska ima dokument o standardima, u njemu se nalaze samo opšte odredbe u vezi sa stručnom korektnošću sadržaja, psihološkim, didaktičko-metodičkim, etičkim, jezičkim i likovno-grafičkim zahtevima koje udžbenik mora da ispuni. Zanimljivo je da ti standardi veoma specifično opisuju samo tehničke karakteristike udžbenika (opseg, kvalitet papira i sl.).

Slovenci imaju zanimljiv zakon o udžbenicima koji veoma detaljno opisuje procedure odobravanja. Menjali su ga mnogo puta dok ga nisu dobro prilagodili stvarnom procesu rada na udžbenicima. Postoje komisije koje pregledaju udžbenike. Od razvijenijih zemalja iz regiona, Austrija ima najstriktniji pregled udžbenika, komisije i slično. U većini drugih zemalja Evrope, kontrola kvaliteta udžbenika prepušta se tržištu.

jem banke slika gde se mogu naći dobre ilustracije za udžbenike i preplatama na takve banke u svetu i sl. Sve ovo mogao bi u Srbiji, na primer, da organizuje Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja, Odeljenje za udžbenike i program. Nažalost, trenutno ne postoji spremnost kod njih da pokrenu takve oblike podrške izdavačima. Oni svoju ulogu vide drugačije. Oni su kontrolori na kraju puta. Ja mislim da je na kraju puta prekasno praviti kontrolu. Sve što je bitno, već je gotovo. Završen posao! Da smo sa autorima radili dok su razmišljali o problemima, dok su sami tragali za najboljim putem, postigli bismo više.

Veoma je važno i potencijalne članove komisija stalno uključivati u ovaj proces. Komisije treba da uče isto tako brzo kako uče i autori udžbenika.

Mislim da smo u Srbiji ipak uradili mnogo za novu generaciju udžbenika.

O kriterijumima kvaliteta udžbenika kod nas je dosta pisano (Zavod za udžbenike je pokrenuo ediciju za takve knjige). Stručnjaci sa Instituta za psihologiju i sa različitih fakulteta bili su veoma uključeni u praćenje produkcije udžbenika i pre otvaranja tržišta i posle otvaranja.

Mislim da ima mnogo smisla i rad sa učiteljima. Oni treba da formiraju stroge lične standarde kakvu knjigu žele, a kakvu ne žele u svojoj učionici. Bilo bi dobro organizovati seminare sa učiteljima u kojima se kritički analiziraju dobre i loše strane raznih udžbenika.

■ **Na koji način se danas pišu udžbenici u Srbiji i da li postoje veće razlike u odnosu na zemlje bivše Jugoslavije?**

- U Srbiji se udžbenici pišu na brzinu, u jurnjavi. Uvek su se tako pisali i pisaće se tako i ubuduće, ako bude usvojen novi Zakon o udžbenicima. Žurba je veoma loša za kvalitet udžbenika. Za dobar udžbenik potrebno je minimum tri godine rada. Posle dve godine može ići u škole kao pilot-udžbenik, ali onda treba još i još rada na njemu. Veliki je problem što programi izlaze uvek u poslednji čas. Oni se donose takođe na brzinu i obično nisu dovoljno dobro osmišljeni. Tako klimavi program treba da posluži autorima udžbenika da za dva-tri meseca napišu knjigu. Ko god pozna je žanr udžbenika zna da je to nemoguće. Divim se našim izdavačima što održavaju kakav-takav nivo kvaliteta u ovakvim uslovima. Uverena sam da svaki izdavač želi da napravi dobru knjigu. Uz adekvatnu pomoć, oni bi bili spremni da ulože i vreme i novac da bi dobili najbolje od svog autora. Ali, izdavači trče trku sa preponama. Potrebno im je vreme i podrška. Nije na odmet ni malo pritiska da svoje nesavršene, na brzinu napisane knjige, stalno usavršavaju. ■ **Kako je moguće izvršiti takav pritisak?**

- Sistemom akreditacija. Ne bih dala nikome akreditaciju odmah na neodređeno vreme. Pošto knjige pišemo u ovakvim uslovima, na brzinu, prvo izdanje bih smatrala radnim materijalom. Akreditaciju bih dala samo na dve godine, tako da autor dobije još vremena za rad na knjizi. Posle dve godine, opet pregled i nova akreditacija na tri ili četiri godine. Onda ponovo pregled. Nijedna knjiga ne treba da ima neograničenu akreditaciju. To bi bila poruka izdavačima da na knjizi treba stalno raditi. Sada bi me izdavači mrzeli da čuju šta predlažem. To je stvarno pritisak na njih, ali ova vrsta pritiska podržava rad na knjizi. Ovako, izdavači su dobili akreditacije na neodređeno vreme. Neki od njih (srećom manji broj) smatraju da je time rad na knjizi završen.

■ **Da li u Srbiji, na primer, ima dovoljno stručnih ljudi koji bi sedeli u tim komisijama? Da li je ta procedura suviše skupa?**

- Za sada nemamo dovoljno stručnjaka za ovaj posao. Tačnije imamo ih ali rade druge stvari, teško ih je nagovoriti da stalno prate produkciju udžbenika. Mislim da bi pri Zavodu za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja trebalo okupiti široki krug ljudi koji bi stalno usklađivali svoje eksplicitne i implicitne ideje o tome šta je dobra knjiga, koji bi sami stalno učili i bili dovoljno oprezni i skrupulozni da rade takav posao. Veliki je zadatak odnegovati takav tim spoljašnjih i unutrašnjih saradnika. U ovom trenutku, čini mi se da sami izdavači brže napreduju od komisija koje im pregledaju knjige. Izdavači uče po sajmovima, od drugih izdavača, sa sajtova, menjaju se i rastu. Komisije niko ne neguje. Poneko od njih ima pregršt pogrešnih ideja o tome kako udžbenik treba da izgleda. I veoma opasnu nadobudnost.

Mislim da održavanje takvih komisija nije suviše skupo.

■ **Koje su osnovne karakteristike**

Loše knjige se ne prodaju

- Duži opstanak na tržištu donosi i traganje za novim profilima udžbenika, za posebnim obeležjima. Za sada naši udžbenici suviše liče jedan na drugi (Kreativni centar bih izuzela iz ovakve ocene). U svetu, tamo gde je tržište duže otvoreno, svaki udžbenik nastoji da bude na neki prepoznatljiv način poseban. Problem je što kod nas još uvek ima dosta "obrazovnog šunda". To malo kvari sliku. Ali, ja nisam preterano zabrinuta zbog toga jer, prema mojim informacijama, samo tržište je već uvelo korektivne mehanizme. Loše knjige se slabije prodaju! Učitelji su dovoljno pametni da se i sami umeju odbraniti - komentariše dr Dijana Plut.

domaćih udžbenika za niže razrede? Šta je u njima dobro, a šta bi trebalo da se popravi i na koji način?

- Na ovo pitanje mogla bih da odgovaram tri dana bez pauze. Šta mogu reći kratko? Prvo, veoma sam ponosna na to šta su uradili neki naši izdavači za ovako kratko vreme. Tu mislim pre svega na Kreativni centar, Eduku, Klett ali i na Zavod za udžbenike koji se ubrzano menja i još uvek je glavni igrač na tržištu udžbenika. U Zavodu ima izvanredno sposobnih ljudi. Samo ih treba pustiti da rade svoj posao.

- Najveći problem naših udžbenika je brzina s kojom se rade. Nema vremena za istraživanje i za isprobavanje različitih rešenja. Teško je naći dobre autore. Teško je okupiti dovoljno kompetentan interdisciplinarni tim da prati autora. Udžbenike uvek mora da piše tim. Ako postoji neka formula za uspeh u tom poslu, onda je to timski rad.

- Programi nisu dovoljno direktni i jasni, autori ponekad rešavaju probleme koje sastavljači programa nisu umeli da reše. Trenutno, najveći problem su delovi koji se odnose na prirodne nauke. Veoma težak zadatak je ostavljen samim izdavačima koji treba da nađu put kako da prevedu složena akademska znanja iz prirodnih nauka na jezik učenika mlađeg školskog uzrasta. Veliki problem vidim u tome što nema mehanizma da se sa tržišta izbace neki veoma loši udžbenici. Jedan od velikih problema je zamršen sukob interesa u ovoj oblasti. Svi su nekako ispezivani. Ove godine smo imali besmisleni situaciju da autori knjiga koje se akredituju sede u akreditacionim komisijama. Ljudi se trude da postupaju ispravno, ali sukob interesa je ozbiljna stvar i lako je pogrešiti kada si interesna strana.

- Već sam to rekla ranije, mislim da su problem i nedovoljno stručne komisije. Komisije treba da uče brže

od svih ostalih. Ali neko treba da ih okuplja i bavi se time.

- Što se samih izdavača tiče, napredak je vidljiv. Čak i pored povremenih preterivanja i šminkanja knjiga, ovde ima napretka. Generalno, knjige su mnogo veselije nego ranije. Ali nema mnogo napretka u istraživanju različitih tipova zadataka i vrsta učenja. Knjige još uvek suviše liče jedna na drugu. Moja je želja da vidim razvoj u različitim pravcima, a ne mnogo istih knjiga. Ali, za osmišljavanje novog pravca razvoja (drugačijeg pristupa programu) potrebno je istraživačko izdavaštvo koje ima i novca i vremena i razumevanje od strane komisija. U ovom trenutku bojim se da komisije utiču na uniformisanje produkcije. Knjiga mora da se dopadne komisiji. To je ona opasnost s propisanim standardima kvaliteta s kojom smo započeli razgovor.

- Kada bi izdavači dobili podršku od nadležnih institucija, ovaj trend ka sve boljim udžbenicima bi se nastavio i narednih godina. Za sada možemo biti zadovoljni ponudom i mogućnostima izbora, ali bilo bi loše da se ovo stanje "zacementira", da ovde stanemo. Knjige još nisu dovoljno dobre da bi se stalo. Mislim da će se za to pobrinuti i tržište. Kada može da se bira, učitelji postanu mnogo izbirljiviji. Izdavači će morati da se potrude oko svojih knjiga da bi bili izabrani.

- Možete da zamislite koliku podršku su učitelji već do sada dobili sa ovoliko paralelnih udžbenika. Učitelj sada može da zirne u pet-šest knjiga kada se priprema za čas. Isto tako roditelji mogu da kupe dve-tri knjige i omoguće deci da uče na raznovrsnijim materijalima.

■ **Kakav je kvalitet udžbenika u Srbiji u poređenju sa knjigama u okruženju?**

- Imamo knjiga koje su tako dobre da ih s ponosom možemo pokazati kao "made in Serbia". Ipak, generalno, našim knjigama treba još nekoliko godina doradivanja da bi postale sasvim dobre. Ponekad, naše knjige liče na radne materijale. Nema druge i treće redakcije, indeksa, zanimljivih boksova, pratećih materijala, finog grafičkog doterivanja. To su poslovi koji traže vreme, a naši izdavači ga nisu imali.

Olga Nikolić

OBRAZOVANJEM ODRASLIH RAVNOPRAVNO U EVROPSKU UNIJU

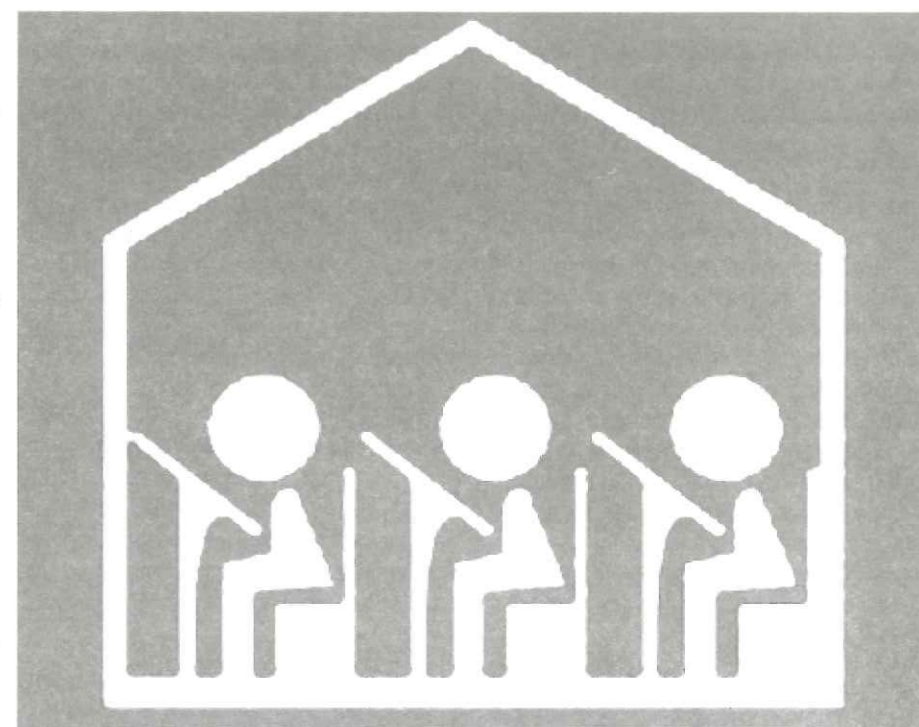
Škola za zrelo doba

Investiranje u obrazovanje odraslih je prioritet zemalja u tranziciji, smatra Miomir Despotović. U pet srednjih stručnih škola širom Srbije počele specifične obuke

Srbi su narod - zapušten!!
 Obrazovna struktura stanovništva pokazala je da smo neobrazovan i nekvalifikovan narod. Prema poslednjem popisu stanovništva u Srbiji je 6,5 odsto ljudi bez ijednog dana škole. Jedan do tri razreda osnovne ima dva odsto ljudi, a 14 odsto ima do sedam razreda. Ako se tome doda da osnovno obrazovanje kao maksimum ima 24 odsto Srba, to znači da skoro polovina populacije jedva ima (ne)završenu osnovnu školu - naglašava dr Miomir Despotović, profesor na Katedri za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i upravnik Andragoškog instituta. On podseća da činjenica što tek 11 odsto stanovništva u zemlji ima visoku ili višu stručnu spremu nije za neku hvalu jer nismo ni blizu proseka ni srednjerazvijenih evropskih zemalja. Stoga je i sa ekonomskog stanovišta sasvim logično pitanje kako ćemo se uklopiti u Evropsku uniju, jer integracija nije samo politička odluka već realna mogućnost da budemo sastavni i ravnopravni deo stanovništva EU.

- Sa takvim kvalifikacijama, naše šanse su minimalne ili bitno ugrožene - najozbiljnije upozorava profesor Despotović i naglašava da Srbija nema obrazovnu infrastrukturu koja bi mogla da pomogne u prevazilaženju tog nedostatka iako se potpisivanjem brojnih međunarodnih dokumenata obavezala da će rešavati problem osnovnog obrazovanja marginalnih grupa, ali i celokupnog stanovništva.

Kao ilustraciju, on navodi podatke da u Srbiji ima 13 škola za osnovno obrazovanje odraslih koje rade po totalno nefunkcionalnim planovima i programima, a pohađaju ih prerasli osnovci ili deca problematičnog ponašanja. To je, prema njegovim rečima, dvostruka vrsta nemoralna, a sa pedagoškog i andragoškog gledišta čak orvelovska situacija jer je ova instruktivno-konsultativna institucija predviđena za odrasle sa životnim i radnim iskustvom, a ne za decu sa

problemima u učenju. Nedostaju i škole za srednje obrazovanje odraslih. Iako postoji mreža od 327 stručnih škola - one su, po svojoj organizaciji i programskoj strukturi, potpuno zatvorene za odrasle.

Ministarstvo prosvete i sporta je prepoznalo problem, pa je i kao potpisnik Strategije obrazovanja odraslih u okviru programa CARDS formiralo tri nezavisna centra (za evaluaciju, za stručno obrazovanje nastavnika, za obrazovanje odraslih) pod okriljem Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Predstoji osnivanje Nacionalnog saveta za stručno obrazovanje koji postoji u svim zemljama, a služi za kreiranje strategije za razvoj obrazovanja.

U okviru "Dekade Roma", koju finansira OEBS resorno ministarstvo je u saradnji sa Institutom za pedagogiju i andragogiju pokrenulo projekat "Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih Roma".

- Ovaj projekat podrazumeva reformu sistema osnovnog obrazovanja odraslih koje će biti primereno njihovim i potrebama tržišta. Novi kon-

cept obrazovanja odraslih trajaće tri godine. Prva godina će pokrivati prva tri razreda škole i polaznici će dobiti samo osnovnu funkcionalnu pismenost. U drugoj godini, pokriće se peti i šesti razred, a u trećoj sedmi i osmi plus paket stručne obuke - objašnjava Despotović i dodaje da je odraslima upravo blok stručne osposobljenosti glavni motivacioni faktor da idu u školu. Paket je nastao na osnovu potreba Tržišta rada u mestu gde žive. Dakle, u jednom paketu dobijaju dve diplome i tako podmiruju svoje obrazovne potrebe i egzistencijalna pitanja.

Neobični spoj osnovnog, opšteg i stručnog obrazovanja praktično se primenjuje od septembra, u jedanaest gradova među kojima su osim Beograda, Obrenovac, Valjevo, Bujanovac, Vranje, Niš... U svakom gradu formirano je po jedno odeljenje sa po 25 polaznika. Ali ključni problem su lokalne zajednice koje nemaju razumevanja za ovaj pilot-program, pa tako ne plaćaju obavezne troškove granja i prevoza. Osnovna namera je da ukoliko se ovaj program pokaže efikasnim, a uz korišćenje evropskih fon-

dova bude primenjen i na druge ciljane grupe, odnosno kompletno odraslo stanovništvo.

- Pored svoje osnovne delatnosti, škole uporedo rade i sa odraslima postajući tako multigeneracijske i multiprogramske institucije; s tim se počelo još pre dve godine - podseća Despotović i naglašava da je otvoreno pet centara za obrazovanje odraslih u pet srednjih stručnih škola u Zrenjaninu, Kragujevcu, Boru, Beogradu i Nišu, a uz podršku Evropske unije. Postoji ideja da se ta mreža značajno proširi u narednom periodu.

- Reč je o metodologiji koja nije poznata kod nas. Program obuke se pravi za poznatog naručioca, a prethodno se ispituje tržište i njegove potrebe za određenim profilom - objašnjava i dodaje da se centar nalazi unutar škole, a nastavnici imaju zadatak da zajedno sa direktorom kontaktiraju sa lokalnom zajednicom, privredom ili drugim obrazovnim institucijama.

Uz napomenu da su iskustva tih centara prilično dobra, naš sagovornik ističe da su naručioci velikog broja programa zapravo preduzeća koja žele da osposobe ili prekvalifikuju svoje radnike. Obuke traju različito, po mesec, dva, tri.

- Jako dobar program ima centar u Tehničkoj školi na Novom Beogradu. Oni obučavaju radnike koji će zamenjivati freon u uređajima za hlađenje jer, kako predviđa Evropska unija, do 2010. mora da se zameni sav gas u frižiderima i drugim rashladnim uređajima. U istoj školi imaju program obuke za ugradnju auto-gasnih instalacija, što zahteva dosta praktičnog rada umesto klasičnih predavanja - kaže Despotović. Nastava je prilagođena odraslima i njihovim obavezama i potpuno je prepuštena dogovoru nastavnika i polaznika.

Ističući da je Evropska unija opremila sve škole kompjuterima i učioničkim nameštajem, on kaže i da je svaki od centara dobio i posebnu opremu u zavisnosti od onoga za šta je specijalizovan. Tako je škola u Zrenjaninu dobila mini-mlekaru, kompletnu liniju za proizvodnju, preradu i pakovanje mleka, a u vrednosti od 130.000 evra. Zanimljivo je, međutim, da su centri formirani u nekadašnjim industrijskim gradovima gde je mnogo radnika ostalo bez posla pa je i potreba za prekvalifikacijom veća. U Kragujevcu je otvoren Centar za zavarivanje, u Boru se obučavaju za lične usluge i više područja rada, a u Nišu su se specijalizovali za oblast

građevinarstva. Polaznici se za sada distribuiraju preko poslodavaca, ali će, kada se uhodaju, biti dostupni i građanstvu.

- Iako je koncept sertifikacije ovih obuka završen, još uvek nije i zakonski regulisan - kaže naš sagovornik i objašnjava da procedura akreditacije obrazovanja odraslih ne znači davanje dozvole za rad, već pruža jamstvo za kvalitet programa. U Evropi i Americi, sertifikate daju obično stručna udruženja ili u kombinaciji sa državnim institucijama, a kod nas će to verovatno biti zaduženje Centra za stručno obrazovanje u saradnji sa udruženjima koja pokrivaju različite oblasti rada.

Prema rečima Despotovića, od izuzetne važnosti je i strateško opredeljenje da se obrazovanje odraslih finansira iz više izvora među kojima su

svetska jezika, da budu zapošljivi u određenim oblastima i da vladaju sistemom vrednosti i normi koji pripadaju opštoj kulturi.

Naš sagovornik se zalaže za donošenje Zakona o obrazovanju odraslih kojim bi se uredilo tržište obrazovanja, ali i podseća na obavezu formiranja Nacionalnog saveta za stručno obrazovanje odraslih na bazi socijalnog partnerstva između privrednih komora, unija poslodavaca, zaposlenih i države.

Govoreći o evropskim iskustvima, Despotović izdvaja Dansku kao zemlju u kojoj obrazovanje u zreloj dobi spada u domen kulturnih normi. Još od 19. veka tamo su postojale visoke narodne škole čija je diploma bila stvar prestiža. Pozitivan imidž je doprineo da se ove škole vrlo brzo prošire po čitavoj Evropi.

SLOVENIJA

Ova bivša republika nekadašnje Jugoslavije je rešila problem obrazovanja odraslih. Tamo nema nepismenih, a samo je mali procenat odraslih bez potpunog osnovnog obrazovanja. Država je prilično investirala u Andragoški centar koji je osnovan odmah posle osamostaljenja. Urađeni su brojni programi za unapređenje obrazovanja odraslih čime se Slovenija kvalifikovala kao model za jugoistočnu Evropu. To znači da su se pare iz evropskih fondova sa istom namenom, ali za druge zemlje slivale u Sloveniju koja ih je distribuirala, ali je najveći deo kolača zadržavala za sebe.

REPUBLIKA SRPSKA I MAKEDONIJA

Razgovor o obrazovanju odraslih još nije na redu u Republici Srpskoj. Situaciju komplikuju politički nezavisni entiteti kao i izdajenost na kantone. Prema rečima profesora Despotovića, oni su, što se tiče reformskih procesa, dve godine iza Srbije i još uvek reformišu osnovno i srednje školstvo, iako je za zemlje u tranziciji prioritet obrazovanje odraslih.

U Makedoniji je slično stanje. Nema sistemskih rešenja ni kadrova.

HRVATSKA

Ona se iznenada probudila u ovoj oblasti i ono što su Slovenci shvatili pre deset godina to su Hrvati spoznali sada, uprkos dobroj praksi i nauci koja je bila devastirana za vreme Tuđmanove vlasti. Hrvatska vlada je prošlog meseca formirala Nacionalnu agenciju za obrazovanje odraslih i već ulažu veliki novac u ovaj sektor.

država i poslodavci najvažniji.

- Država mora da investira u svoje građane, pa čak i u penzionersku populaciju podržavajući njihove potrebe kroz recimo univerzitet za treće doba - objašnjava on uz napomenu da i poslodavci treba da finansiraju prekvalifikaciju zaposlenih, a ne da očekuju od države da ona to čini. Podsećajući da postoje oblasti obrazovanja koje ne smeju biti na tržištu, profesor navodi interesantan primer Nemačke koja za obrazovanje odraslih u višim školama godišnje iz budžeta izdvaja čak 25 miliona evra! Sve zbog toga što je interes države da građani znaju najmanje dva

Na pitanje kako da od obrazovanja odraslih napravimo instrument socijalne i ekonomske politike, profesor Miomir Despotović odgovara da su neki fakulteti (Medicinski, Ekonomski) otvorili Centre za permanentno, obrazovanje izlazeći u susret potrebama obrazovanih ljudi koji su svesni činjenice da znanje jako brzo zastareva. U drugim zemljama, univerziteti osnivaju centre za kontinuirano obrazovanje, privlače svoje bivše studente nudeći im usavršavanje i osveženje znanja. To je, dakle, profitabilni deo za fakultet, a istovremeno se i struka unapređuje.

MILA VUKOVIĆ

Razvoj učenja na daljinu

U poslednje vreme u dnevnoj štampi, časopisima i stručnim knjigama sve češće se može sresti reč sa prefiksom e, kao što su e-mail, e-banking, e-commerce, e-learning, itd... Zajedničko im je, da su to računarski servisi koji omogućavaju izvršavanje usko specijalizovanih poslova

Elektronsko učenje, poznatije je kao učenje na daljinu (Distance Learning, skr. DL) prešlo je internacionalne granice i naša zemlja već ulazi na internacionalno tržište elektronskog učenja. SAD su više nego konkurentno tržište u elektronskom učenju i obrazovanju. Iskustvo koje SAD, Kanada i Australija imaju na ovom polju datira još od osamdesetih godina devetnaestog veka. Ono što se događa na tom polju u SAD u ovom trenutku može biti prognoza događanja u državama koje uspevaju da prate taj brz tehnološki razvoj. Danas je elektronsko učenje sasvim normalna pojava i na najpoznatijim fakultetima (Harvard, Stenford, MIT) koji u svojim virtuelnim učionicama pružaju veliki izbor najraznovrsnijih akreditovanih akademskih kurseva.

Politički i javni interes za elektronsko učenje postaje primamljivi posebno u oblastima gde je studentska populacija dosta razudena, (Australija, Kanada). Motivacija za implementaciju ovog novog obrazovnog modela je velika, kada ne postoji način da se povećaju kapaciteti postojećih obrazovnih institucija ili nedovoljan budžet za primenu novih obrazovnih programa. Mnoge akademske institucije već su napravili manji ili veći korak u primeni virtuelnih učionica.

Svaki region razvija svoju formu elektronskog učenja prema lokalnim zahtevima, ciljnoj populaciji i filozofiji obrazovne institucije koja organizuje kurs. Mnoge obrazovne

institucije bilo državne ili privatne, preduzele su inicijativu u implementaciji virtuelnih učionica i nude univerzitetske kurseve studentima koji su motivisani za programe elektronskog učenja. Ti studenti rade sami sa materijalom koji im je dostupan preko sajta obrazovne institucije ili rade sa materijalom koji su dobili bilo elektronskom poštom, e-mailom, ili klasičnim sistemima (dostavljanje poštom) na CD-u ili DVD-u.

Isaac Pitman

Komunikacija sa mentorom je u formi telekonferencija i diskusionih foruma. Koristi se i servis za elektronsku poštu (e-mail), namenjen za prepisku i manju razmenu edukacionog materijala, uglavnom tekstualnog tipa.

Istorijat učenja na daljinu

Komunikacija između profesora i studenta je vitalni element

uspešnosti učenja na daljinu. Medijum igra esencijalnu ulogu u ostvarivanju komunikacije na relaciji predavač-student. Da bi minimum komunikacije mogao da se ostvari neophodan je pošiljalac, primalac i poruka. Ako je ta poruka neka instrukcija, onda pored studenta, profesora i sadržaja, mi moramo razmotriti i okruženje u kojem se odvija ovaj edukacioni proces.

Učenje na daljinu imalo je svoj tehnološki razvoj u korišćenju

Anna Ticknor

edukacionog materijala. Sa razvojem tehnologije usavršavao se i sistem učenja na daljinu. Prvobitno su se za učenje koristili štampani materijali. Razvoj tehnologije omogućio je uvođenje novih "instrukcionih" medija, kao što su slike, slajdovi, film. Popularnosti ovog oblika učenja doprinose elektronski mediji - radio, televizija, sve do sada primenljivih interaktivnih računarskih

tehnologija i dinamičkih Web sajtova.

Učenje na daljinu datira još iz prve polovine devetnaestog veka. Veruje se da je pionir bio Englez, Isak Pitman (Isaac Pitman). Učitelj po obrazovanju, podučavao je stenografiju korespondencijom u mestu Bat, u Engleskoj (Bath, England) davne 1840. godine. Učenici su podučavani da prepisuju kratke pasuse iz Biblije, a materijal su vraćali na ocenjivanje novim poštanskim sistemom (New Penny Post Sistem).

U Sjedinjenim Američkim Državama (Boston), 1873. Ana Ticknor (Anna Ticknor) je osnovala

akademski program.

Pojava filma unela je puno optimizma u dopisne kurseve. Prvi katalog filma pojavio se 1910. god. Tomas (Thomas) Edison, 1913. godine, izjavio je u vezi sa pronalaskom filma: "Naš školski sistem biće kompletno promenjen u sledećih deset godina" ŠZČ. Novi medij uveden je u dopisne kurseve pre 1920. godine, u formi slajdova i pokretnih slika (film).

Popularnost i efektivnost dopisnog kursa brzo je rasla. Samim tim javila se potreba za uspostavljanjem kvaliteta i etike. Zbog toga se 1915. godine osniva Udruženje nacionalnih univerziteta za

of Chicago), 1933. godine, u jednom sprovedenom istraživanju zaključuje "da dopisne kurseve treba uvesti kao eksperimentalne baze, jer stvaraju inovacije i pomažu u poboljšanju metodologije podučavanja" [3].

Prvi oblici učenja na daljinu bili su zastupljeni isključivo kroz dopisne kurseve. Obrazovna institucija je materijal za kurs (kompletu literaturu) slala poštom studentu. Student je učio sam i vraćao rešene testove poštom.

Kompletna korespondencija između mentora i studenta odvijala se u pisanoj formi, razmenom klasične pošte. Završni test polagao

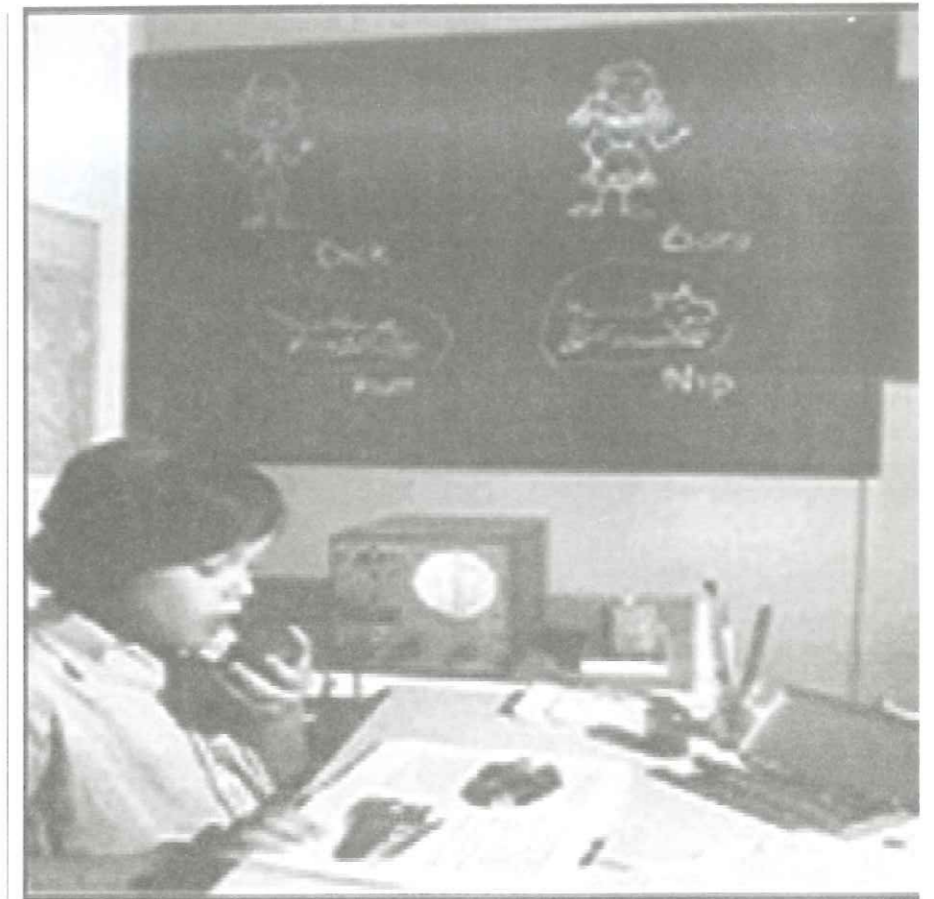
vezom mentor student, bila je u nekim oblastima (Australija, Kanada, SAD) jedini način za obrazovanje.

Između 1918. i 1946. u SAD, Savezna vlada odobrila je 202 radio licence koledžima, univerzitetima i školama za obavljanje delatnosti učenja na daljinu.

Koncept dopisnog kursa, koji je koristio radio (education by radio), bio je polazna tačka za uvođenje obrazovne televizije (educational television) u dopisne kurseve.

Pojavom komercijalne televizije, sredinom pedesetih godina prošlog veka, kao sasvim novog medija, koji pruža osim zvuka i vizuelni sadržaj, pokretnu sliku, značio je mnogo za kvalitet nastave dopisnih kurseva.

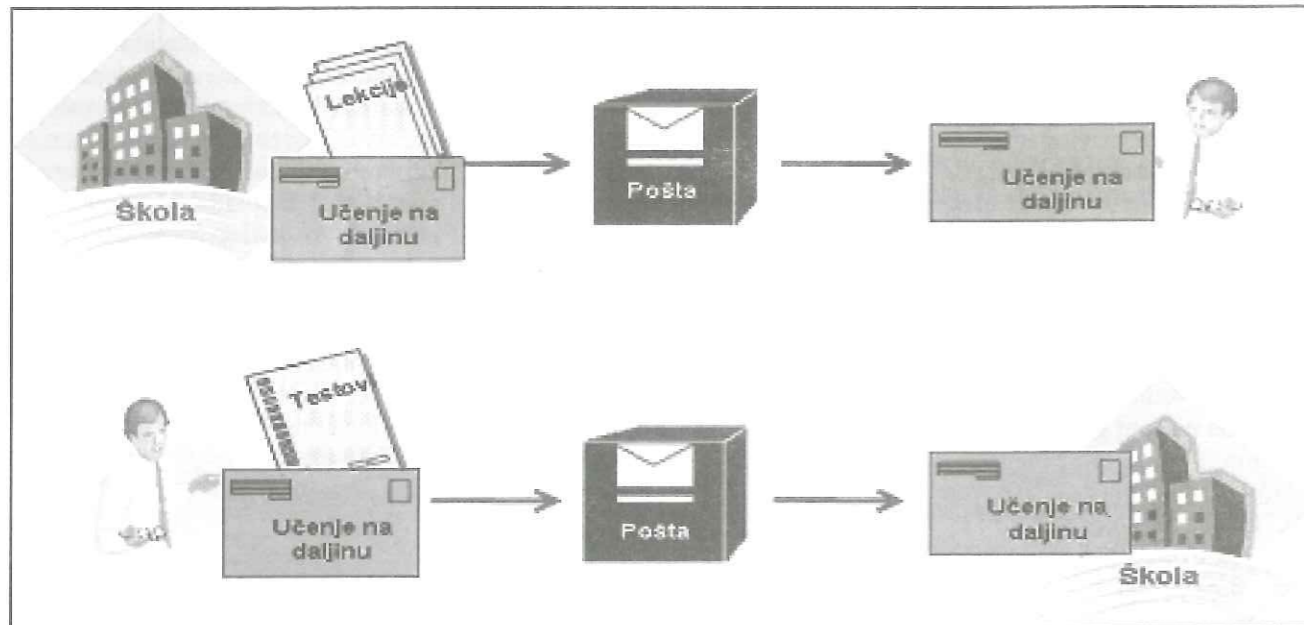
Kasnih pedesetih, sedamnaest dopisnih programa koristilo je televiziju u svojim materijalima. Upotreba "obrazovne televizije" bio je trend u usponu. Godine 1961. pedeset i tri stanice bile su učlanjene u mrežu nacionalnih obrazovnih televizija (National Educational Television Network, skr. NET). Primarni cilj NET-a bio je deljenje filmova, vremensko planiranje i koordinacija. Tih godina televizijska produkciona tehnologija bila je ograničena na studio i prenose "uživo". Tako je instruktor kurs držao kao javni čas. Studenti su bili u mogućnosti da lekcije prate na TV aparatima. Prvi televizijski obra-

Upotreba radio stanice u učionici, Kvislend, Australija

zovni program bio je "Izlazak sunca" (Sunrise Semester), osnovan u Čikagu. Od 1959. do ranih šezdesetih, ovo je bio jedini program te vrste. Konceptija programa bila je bazirana na statičnoj kameri, koja se nalazila u učionici i snimala je pre-

dača. U ranim šezdesetim inovativni MPATI (Midwest Program on Airborne Television Instruction) lansirao "leteću učionicu" sa aerodroma u blizini Purdju (Purdue) Univerziteta u Lafajetu, u državi Indijana. Program je bio namenjen javnim školama u Indijani i pet

Prikaz prvog oblika učenja na daljinu

udruženje kojim je želela da pomogne "učenje kod kuće", (studies at home) radi obrazovanja žena svih socijalnih nivoa. Za vreme svog postojanja (duže od dvadeset četiri godine), udruženje se dopisivalo sa više od deset hiljada korisnika.

Prvi dopisni kurs zvanično je počeo 1883. godine, na Čotokva koledžu (Chautauqua College of Liberal Arts), u državi Njujork. Koledž je imao dozvolu da izdaje akademsko zvanje (academic degrees) studentu koji uspešno završi akademsku godinu. Ovaj kurs se održao sve do 1891. godine. Pensilvanijski državni univerzitet (Pennsylvania State University) 1898. uvodi dopisni kurs iz poljoprivrede kao zvaničan

produžene studije (National University Extension Association, skr. NUEA). Udruženje se bavilo kvalitetom standarda kursa i edukatora. Rešavana su i pitanja novog pedagoškog modela, kao i usklađivanje univerzitetskih politika vezanih za prihvatanje kredita iz dopisnih kurseva.

U Kanadi, 1923. godine, počeo je kurs učenja na daljinu (osnovne škole) u Alberti (Alberta), a 1926. g. prošireno je i na Ontario odlukom Ministarstva za obrazovanje.

Američki nacionalni savet za učenje kod kuće (National Home Study Council skr. NHSC) formiran je 1926. Savet je bio zadužen za stručne (vocational) kurseve.

Univerzitet u Čikagu (University

of Chicago) 1933. godine, u jednom sprovedenom istraživanju zaključuje "da dopisne kurseve treba uvesti kao eksperimentalne baze, jer stvaraju inovacije i pomažu u poboljšanju metodologije podučavanja" [3].

Prvi oblici učenja na daljinu bili su zastupljeni isključivo kroz dopisne kurseve. Obrazovna institucija je materijal za kurs (kompletu literaturu) slala poštom studentu. Student je učio sam i vraćao rešene testove poštom.

Kompletna korespondencija između mentora i studenta odvijala se u pisanoj formi, razmenom klasične pošte. Završni test polagao

vezom mentor student, bila je u nekim oblastima (Australija, Kanada, SAD) jedini način za obrazovanje. Između 1918. i 1946. u SAD, Savezna vlada odobrila je 202 radio licence koledžima, univerzitetima i školama za obavljanje delatnosti učenja na daljinu. Koncept dopisnog kursa, koji je koristio radio (education by radio), bio je polazna tačka za uvođenje obrazovne televizije (educational television) u dopisne kurseve. Pojavom komercijalne televizije, sredinom pedesetih godina prošlog veka, kao sasvim novog medija, koji pruža osim zvuka i vizuelni sadržaj, pokretnu sliku, značio je mnogo za kvalitet nastave dopisnih kurseva. Kasnih pedesetih, sedamnaest dopisnih programa koristilo je televiziju u svojim materijalima. Upotreba "obrazovne televizije" bio je trend u usponu. Godine 1961. pedeset i tri stanice bile su učlanjene u mrežu nacionalnih obrazovnih televizija (National Educational Television Network, skr. NET). Primarni cilj NET-a bio je deljenje filmova, vremensko planiranje i koordinacija. Tih godina televizijska produkciona tehnologija bila je ograničena na studio i prenose "uživo". Tako je instruktor kurs držao kao javni čas. Studenti su bili u mogućnosti da lekcije prate na TV aparatima. Prvi televizijski obra-

QUICK WAY TO HIGHER PAY

NATIONAL SCHOOLS
4000 South Federal Street
Los Angeles, California 90007

APPROVED FOR VETERANS

CLASSROOM TRAINING AT LOS ANGELES

NATIONAL SCHOOLS
NATIONAL SCHOOLS TRAINING CENTER
4000 SOUTH FEDERAL STREET, LOS ANGELES, CALIF. 90007

NEW Fully Illustrated Color Catalog
tells all about these 875 "Courses".

- All Machine Computation
- Business Correspondence
- Booklet Catalogs
- Booklet Illustrations
- Memoranda & Letters
- Many, Many More

MAIL CARD NOW FOR FREE CATALOG

ELECTRICAL TECHNICIAN

Learn to repair and install electrical equipment. High demand, high pay.

ANALYTICAL CHEMIST

Learn to analyze chemical substances. High demand, high pay.

AIR CONDITIONING TECHNICIAN

Learn to install and maintain air conditioning systems. High demand, high pay.

HOME APPLIANCE REPAIRMAN

Learn to repair and maintain household appliances. High demand, high pay.

NATIONAL SCHOOLS
APPROVED FOR VETERANS

Reklama za učenje na daljinu

susednih država (Smith, 1961). Na svom vrhuncu MPATI je prenosio edukacioni televizijski program u oko 2000 škola i univerziteta dostigavši skoro 400.000 studenata u 6500 učionica u Indijani i okolnih pet država (Gordon, 1965). Ovaj eksperiment u učenju bio je obrazovna vizija nekih edukatora i rezultat pomoći od sedam miliona dolara koje je obezbedila Ford fondacija (Carnegie Commission, 1979). Projekat je inspirisao druge, koji su želeli edukacionu televiziju (ETV) u

televizija koriste se kao medijumi namenjeni dopisnim kursevima.

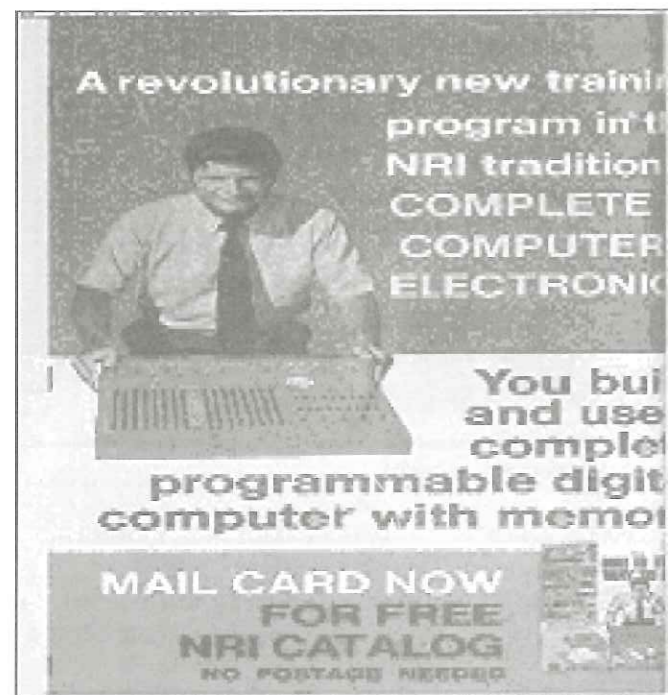
Kasne sedamdesete donele su televizijsku postprodukciju, pojavljuju se video rikorder (Video Tape Recorder) i video traka. Nov medij omogućava da student dobija obrazovni sadržaj, lekcije na video traci. Profesionalno dizajnirane lekcije-serije sa novim sadržajima ponuđene su studentima. To je bio važan i kvalitativan poen za učenje na daljinu.

Na Internacionalnoj konferenciji (Internacional Council for

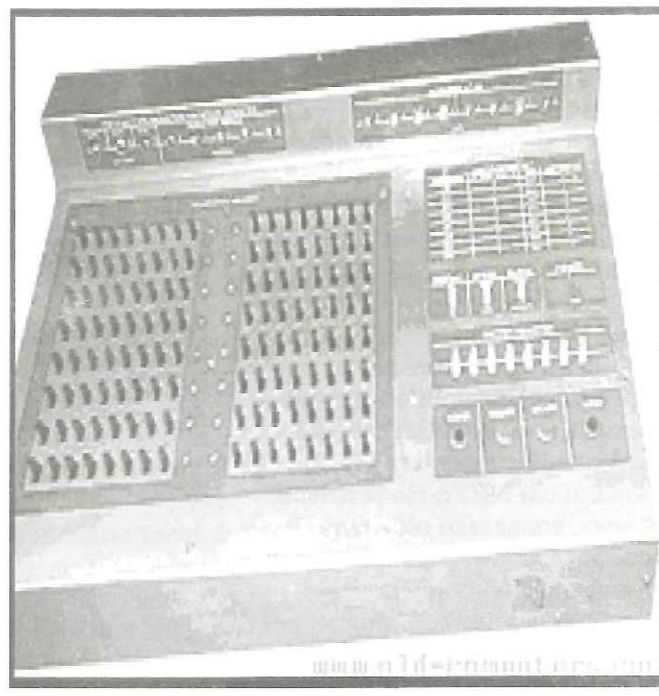
Systems) 1978 godine, još više pojačava interesovanje za učenje na daljinu. Kraj sedamdesetih i početak osamdesetih doneo je prve skromne personalne računare (slika 10). Još jedan nov medij, CD (Compact Disk), omogućava lakšu razmenu materijala zbog same specifičnosti medija.

Učenje na daljinu transformisalo se tehnološki i iz papirne forme prešlo se u elektronsku.

Amerikanac Tim Berners-Lee, 1990. godine razvija Web (World

Kurs računarske elektronike

Prva familija personalnih računara 1971

svom regionu. Mnoge škole počinju da koriste vlastite zatvorene televizijske sisteme (Closed Circuit Television, skr. CCTV). Kasnih sedamdesetih, kablovska i satelitska

Correspondence Education), održanoj 1972. godine, pojavljuje se nov termin - obrazovanje na daljinu (distance education).

Pojava BBS-a (Bulletin Board

Wide Web) koji u drugoj polovini devedesetih, sa ekspanzijom informaciono-komunikacionih tehnologija (Information and Communication Technologies, skr. ICT), postaje moćan alat za učenje na daljinu. Rezultat je brz razvoj Interneta (naziv za globalnu svetsku mrežu računara).

Takva promena donela je i nov naziv - elektronsko učenje (e-Learning). Lekcije se sada šalju korisniku isključivo u elektronskoj formi (koriste se e-mail ili ftp protokol). Popunjene testove korisnik vraća obrazovnoj instituciji elektronskom poštom.

Korisnik sada lekcije učitava direktno sa servera obrazovne institucije. Sadržaj lekcije prikazuje se na korisnikovom računaru. Za tu svrhu koriste se neki od pregledača (Explorer, Netscape, FireFox...).

Pristup Web sajtu obrazovne institucije podrazumeva (on line) konekciju na Internet mrežu.

Testovi se rešavaju na isti način (on line). Interaktivnim pristupom (radi se o dinamičkim sajtovima) korisnik dobija pitanje po pitanje, na koje mora da odgovori u predviđenom roku.

Zahvaljujući novim Web tehnologijama, stvoreni su uslovi za realizaciju e-learning sajtova. Brza ekspanzija ove nove Internet tehnologije stvara prostor da učenje putem WBT (Web Based Training) postane komparativan način obrazovanja širom sveta. Rezultat je - sve više univerziteta u svetu koji imaju elektronsko učenje kao ponudu u svojim akademskim programima.

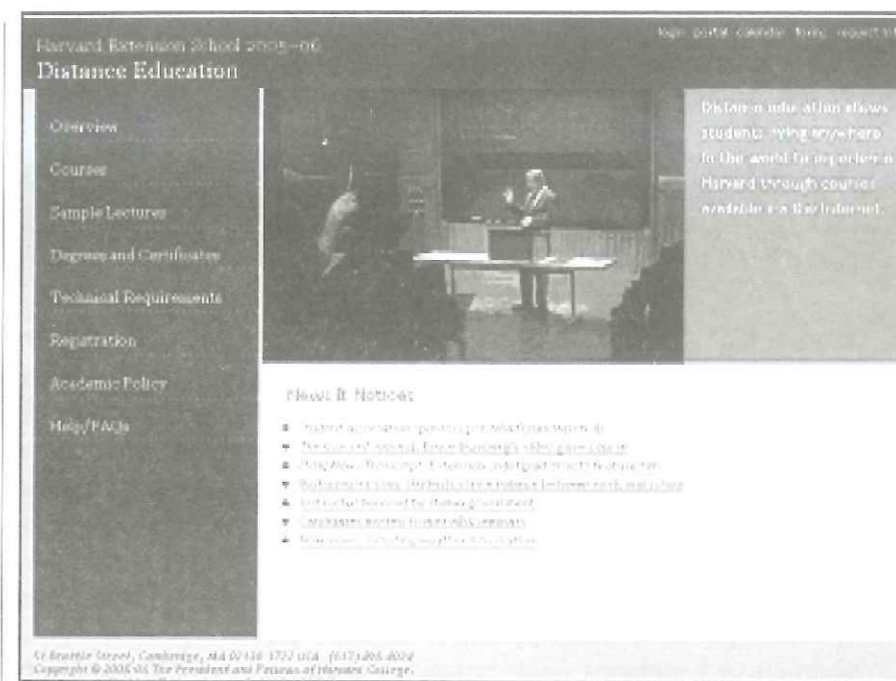
U SAD oko 240 konzorcijuma proizvodi telekurseve za državne i privatne obrazovne institucije. Ti kursevi su licencirani od hiljada koledža i univerziteta i koriste se kao redovan materijal za njihove programe.

U školskoj 1997-1998. godini, oko 1.6 miliona studenata bilo je upisano na kurseve za učenje na daljinu. Te godine ponuđeno je 54,000 kurseva u 1680 institucija.

Definicija sistema elektronskog učenja

Elektronsko učenje (e-učenje) je relativno nov termin u svetu učenja na daljinu. Šta se, zapravo, podrazumeva pod terminom elektronskog učenja?

Postoje razne definicije elektronskog učenja. Jedna od najčešće

Web sajt Harvarda

korišćenih glasi: elektronsko učenje podrazumeva svaki oblik edukacije u kojem se obrazovni sadržaj isporučuje u elektronskoj formi. Drugi, pak, smatraju da je elektronsko učenje komunikacija između mentora i studenta, podržana nekom tehnološkom formom.

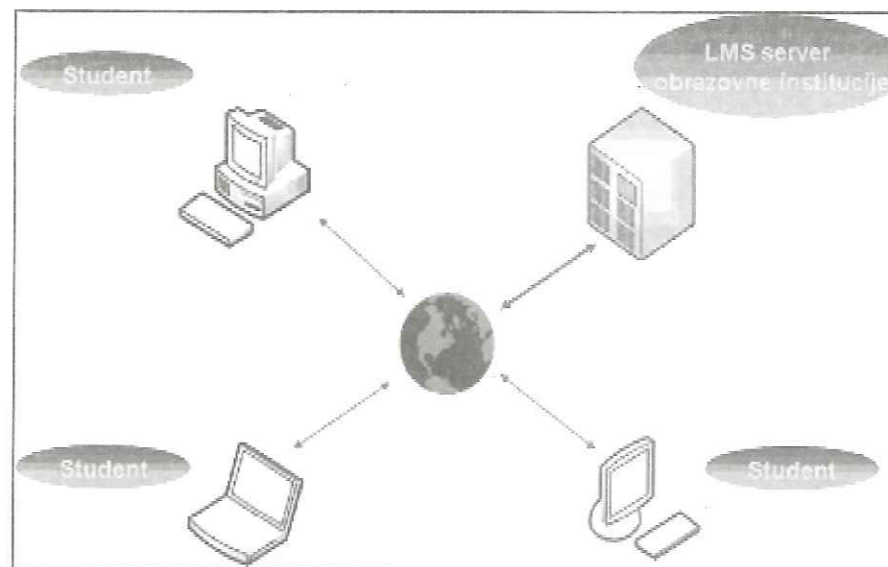
Pojedini istraživači smatraju da je e-učenje kombinacija kvalitetnih i progresivnih dostignuća pedagoške tehnologije. Zasniva se na principima slobodnog učenja korišćenjem računara u obrazovnim programima i moderne telekomunikacije (Internet) za predavanje. Učenje je organizovano kao proces dijaloga u virtuelnim učionicama. To

podrazumeva razdvojenost mentora od studenta u prostoru i (ili) vremenu.

Jedan od velikih problema prilikom definisanja samog e-učenja jeste razlika u shvatanju ovog kompleksnog oblika učenja i pokušaj klasifikacije brojnih rešenja. Nove Internet tehnologije omogućavaju upotrebu raznih zapisa, (tekst, audio i video) koji se kombinuju u multimedijalni sadržaj i prezentuju studentu. Učenje je proces koji podrazumeva jednu skalu mogućeg načina učenja, od jednostavnog čitanja teksta ka složenijim strukturama, kao što su audio vizuelna percepcija sadržaja ili aktivno učestvovanje u nastavi, kolaborativno učenje. Obim usvojenog znanja je u vezi sa različitim oblicima prezentovanja edukativnog sadržaja e-učenja.

E-učenje može da se realizuje na razne načine, tj. postoje njegovi razni pojavni oblici koji su u upotrebi. Zbog toga se javlja potreba za nekom vrstom klasifikacije kao što je, na primer, sledeća:

- e-mail učenje,
- elektronske knjige,
- striming mediji,
- edukativni programi,
- online kursevi,
- web dnevnik.

Globalno studiranje

Željko Stanković

Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja

Evropsko udruženje za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

© European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005, Helsinki
Layout: Pikseri Julkaisupalvelut
Helsinki, Finland 2005

Ovaj projekat financira se uz podršku Evropske komisije, u okviru programa Socrates. Publikacija odražava stavove samih autora, te se Komisija ne može smatrati odgovornom za bilo koje svrhe u koje se u njoj sadržane informacije mogu upotrijebiti.

Predgovor

U Berlinskom kominikeu od 19. septembra 2003. godine, ministri zemalja potpisinica Bolonjskog procesa pozvali su Evropsku mrežu za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju da, „preko svojih članica, u saradnji sa EUA, EURASHE i ESIB-om“, razrade „usaglašen set standarda, procedura i smjernica za garanciju kvaliteta“, te da „ispitaju načine osiguravanja adekvatnog sistema analize unutar struke u svrhu osiguranja kvaliteta, i/ili tijela ili agencija za akreditaciju, te da 2005. godine ministrima podnesu izvještaj, preko Grupe za praćenje Bolonjskog procesa“. Ministri su od ENQA-e tražili i da uzme u obzir „stručna znanja drugih udruženja i mreža za osiguranje kvaliteta“.

Ovaj izvještaj predstavlja odgovor na taj zadatak i ima podršku svih organizacija imenovanih u tom dijelu kominikea. Takva saglasnost rezultat je duha saradnje i uzajamnog poštovanja, koji su karakterizirali sve razgovore navedenih aktera. Stoga bih želio iskazati zahvalnost organizacijama EUA, EURASHE i ESIB, kao i agencijama članicama ENQA-e, na konstruktivnom i nadasve korisnom doprinosu ovom procesu.

Ovaj izvještaj upućen je evropskim ministrima obrazovanja. Međutim, mi od izvještaja očekujemo i da ide u širu distribuciju, i to onima koje zanima osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju. Nadamo se da će takvim čitaocima izvještaj biti koristan i inspirativan.

Mora se naglasiti da je izvještaj tek prvi korak u onome što će, vrlo vjerovatno, biti dug i težak put do uspostave zajedničkog seta osnovnih vrijednosti, očekivanja i dobre prakse u vezi sa kvalitetom i osiguranjem kvaliteta, među institucijama i agencijama u cijelom Evropskom području visokog obrazovanja (EHEA). Ono što je berlinski zadatak pokrenuo morat će se dalje razvijati, ako se njime želi osigurati dobra evropska dimenzija osiguranja kvaliteta za Evropsko područje visokog obrazovanja. A, ako se to može ostvariti, onda će se ostvariti i mnoge druge ambicije Bolonjskog procesa. Svi učesnici u dosadašnjem radu nadaju se da će moći nastaviti davati doprinos uspjehu u takvim nastojanjima.

Christian Thune
Predsjednik, ENQA
februar 2005. godine

Kratki pregled

Ovaj izvještaj izradila je Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA),¹ kroz svoje članice, u konsultacijama i saradnji sa EUA-om, ESIB-om i EURASHE-om i uz diskusije sa različitim relevantnim mrežama. On predstavlja odgovor na dvojni zadatak koji se Berlinskim kominikeom iz septembra 2003. godine daje ENQA-i, da izgradi „dogovoreni set standarda, procedura i smjernica o osiguranju kvaliteta“ i da „razmotri načine za osiguravanje odgovarajućeg sistema analize unutar struke (*peer review*) za agencije ili tijela koja se bave osiguranjem kvaliteta i akreditacijom“.

Ovaj izvještaj sastoji se od četiri poglavlja. Nakon uvodnog, o kontekstu, ciljevima i principima, slijede poglavlja o standardima i smjernicama za osiguranje kvaliteta,² o sistemu analize unutar struke za agencije za osiguranje kvaliteta, i o perspektivama i budućim izazovima.

Najznačajniji rezultati i preporuke ovog izvještaja su:

- Uspostavit će se evropski standardi za interno i eksterno osiguranje kvaliteta, kao i za agencije za eksterno osiguranje kvaliteta.
- Evropske agencije za osiguranje kvaliteta će morati podlijegati pregledu u redovnim ciklusima od po pet godina.
- Naglasak će biti na supsidijarnosti, a gdje god je to moguće, pregled će se vršiti na nivou zemlje.
- Izradit će se evropski registar agencija za osiguranje kvaliteta.
- Komisija za evropski registar djelovat će kao institucija za odabir agencija za ulazak u registar.
- Uspostavit će se evropski konsultativni forum za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

Kad se preporuke provedu:

- Korištenjem dogovorenih standarda i smjernica unaprijedit će se konzistentnost u osiguranju kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja (EHEA);
- Visokoškolske ustanove i agencije za osiguranje kvaliteta u cijelom Evropskom području visokog obrazovanja će u osiguranju kvaliteta moći koristiti iste referentne tačke;
- Registar će olakšati identifikaciju profesionalnih agencija sa kredibilitetom;
- O snažit će se procedure za priznavanje kvalifikacija;
- Kredibilitet rada agencija za osiguranje kvaliteta će se unaprijediti;
- Razmjena stavova i iskustava između agencija i drugih ključnih aktera (uključujući visokoškolske ustanove, studente i predstavnike tržišta rada) će se unaprijediti radom evropskog konsultativnog foruma za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.
- Unaprijedit će se povjerenje među agencijama i institucijama.
- Pomoći će se pri kretanju ka uzajamnom priznavanju.

Kratki pregled evropskih standarda za osiguranje kvaliteta

Ovaj kratki pregled evropskih standarda za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju izveden je iz 2. poglavlja izvještaja i ovdje se nalazi radi lakšeg korištenja. Smjernice nisu ovdje uključene. Standardi su u tri dijela i uključuju interno osiguranje kvaliteta visokoškolskih ustanova, eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, te osiguranje kvaliteta agencija za eksterno osiguranje kvaliteta.

Prvi dio: Evropski standardi i smjernice za interno osiguranje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama

- 1.1 Politika rada i procedure za osiguranje kvaliteta:** Institucije bi trebale imati politiku rada i za nju vezane procedure za osiguranje kvaliteta i standarda programa i stepena koje dodjeljuju. Trebale bi se i eksplicitno obavezati da će graditi kulturu koja priznaje značaj kvaliteta i osiguranja kvaliteta u njihovom radu. Da bi to postigle, institucije bi trebale raditi na formiranju i provedbi strategije za kontinuirano unaprjeđenje kvaliteta. Takva strategija, politika rada i procedure trebale bi imati formalni status i biti dostupne javnosti. Trebale bi podrazumijevati i određenu ulogu za studente i druge aktere.
- 1.2 Usvajanje, praćenje i periodična revizija programa i stepena:** Institucije bi trebale imati formalne mehanizme za usvajanje, periodičnu reviziju i praćenje programa i stepena koje dodjeljuju.
- 1.3 Provjera znanja studenata:** Provjere znanja studenata trebale bi se vršiti na osnovu objavljenih kriterija, propisa i procedura, koje se konzistentno primjenjuju.
- 1.4 Osiguranje kvaliteta nastavnog osoblja:** Institucije bi trebale imati načina da budu sigurne da je osoblje angažirano u nastavnom radu sa studentima za takav rad i kvalificirano i kompetentno. Takve bi provjere trebale biti dostupne onima koji vrše vanjsku analizu i u izvještajima bi se trebali davati komentari na njih.
- 1.5 Resursi za učenje i podrška studentima:** Institucije bi trebale osigurati da su resursi predviđeni za podršku studentima u učenju adekvatni i primjereni za svaki program koji se nudi.
- 1.6 Sistem informacija:** Institucije bi trebale osigurati da prikupljaju, analiziraju i koriste informacije relevantne za djelotvorno upravljanje studijskim programima i drugim aktivnostima.
- 1.7 Informacije za javnost:** Institucije bi trebale redovno objavljivati ažurirane, nepristrasne i objektivne informacije, i kvalitativne i kvantitativne, o svim programima i stepenima koje nude.

Drugi dio: Evropski standardi za eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

- 2.1 Korištenje procedura za eksterno osiguranje kvaliteta:** Procedure za eksterno osiguranje kvaliteta trebale bi uzimati u obzir djelotvornost procedura za interno osiguranje kvaliteta, kako je opisano u 1. dijelu Evropskih standarda i smjernica.
- 2.2 Izrada procedura za eksterno osiguranje kvaliteta:** Svrha i cilj procedura za osiguranje kvaliteta trebali bi, prije izrade samih procesa, odrediti svi oni koji su za njih odgovorni (uključujući visokoškolske ustanove) i trebali bi biti objavljeni, zajedno sa opisom procedura koje će se koristiti.
- 2.3 Kriteriji za odlučivanje:** Svaka formalna odluka koja se donese kao rezultat aktivnosti na eksternom osiguranju kvaliteta trebala bi se zasnivati na eksplicitnim, objavljenim kriterijima koji se konzistentno primjenjuju.
- 2.4 Procesi primjereni namjeni:** Svi procesi u eksternom osiguranju kvaliteta trebali bi biti uobičajeni tako da su primjereni za ostvarivanje svrhe i cilja koji se za njih odrede.
- 2.5 Izvještavanje:** Izvještaji bi se trebali objavljivati i trebali bi biti izrađeni stilom koji je jasan i pristupačan publici kojoj je namijenjen. Sve odluke, pohvale i preporuke koje su u njima sadržane trebale bi čitaocu biti jednostavne za pronaći.
- 2.6 Procedure za dalji rad:** Procesi za osiguranje kvaliteta koji sadrže preporuke za djelovanje ili koji traže naknadni plan aktivnosti, trebali bi imati unaprijed određene procedure za dalji rad, koje se konzistentno primjenjuju.
- 2.7 Periodični pregledi:** Vanjsko osiguranje kvaliteta institucija i/ili programa trebalo bi se vršiti u ciklusima. Dužina ciklusa i procedura pregleda koja će se primijeniti trebali bi biti jasno definirani i unaprijed objavljeni.
- 2.8 Analiza na nivou cijelog sistema:** Agencije za osiguranje kvaliteta trebale bi periodično izrađivati skraćene izvještaje, koji opisuju i analiziraju generalne zaključke pregleda, evaluacija, provjera, itd.

Treći dio: Evropski standardi za agencije za eksterno osiguranje kvaliteta

- 3.1 Korištenje procedura za eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju:** Agencije za eksterno osiguranje kvaliteta trebale bi uzimati u obzir pristupstvo i djelotvornost procedura za eksterno osiguranje kvaliteta opisanih u 2. dijelu Evropskih standarda i smjernica.
- 3.2 Zvanični status:** Agencije bi nadležni javni organi u zemljama Evropskog područja visokog obrazovanja trebali priznati kao agencije zadužene za eksterno osiguranje kvaliteta i one bi trebale imati jasan pravni osnov. Trebale bi poštivati sve zahtjeve datih pravnih sistema unutar kojih djeluju.

- 3.3 Aktivnosti:** Agencije bi trebale redovno obavljati aktivnosti na eksternom osiguranju kvaliteta (na nivou institucije ili programa).
- 3.4 Resursi:** Agencije bi trebale imati adekvatne i proporcionalne resurse, i ljudske i financijske, koji će im omogućiti da se organiziraju i obavljaju procese eksternog osiguranja kvaliteta na djelotvoran i efikasan način, sa odgovarajućim sredstvima za izradu takvih procesa i procedura.
- 3.5 Izjava o zadatku:** Agencije bi trebale imati jasne i eksplicitne svrhe i ciljeve svog rada, dostupne javnosti kroz objavljenu izjavu.
- 3.6 Nezavisnost:** Agencije bi trebale biti nezavisne u smislu da samostalno snose odgovornost za svoj rad i da zaključci i preporuke u njihovom izvještajima ne podliježu bilo kakvom utjecaju trećih lica, u smislu visokoškolskih ustanova, ministarstava ili drugih aktera.
- 3.7 Kriteriji i procedure za eksterno osiguranje kvaliteta koje koriste agencije:** Procesi, kriteriji i procedure koje agencije koriste trebali bi biti unaprijed definirani i dostupni javnosti. Ti procesi bi trebali sadržavati:
- samoocjenu ili ekvivalentnu proceduru samog subjekta procesa osiguranja kvaliteta;
 - vanjsku ocjenu grupe stručnjaka, uključujući, tamo gdje je to primjereno, studenta ili studente, kao i posjete na licu mjesta, o kojima odlučuje agencija;
 - objavljivanje izvještaja, uključujući sve odluke, preporuke ili druge formalne ishode;
 - dalju proceduru za pregled aktivnosti koje subjekt procesa osiguranja kvaliteta poduzima u vezi sa preporukama sadržanim u izvještaju.
- 3.8 Procedure u vezi s odgovornošću:** Agencije bi trebale imati uspostavljene procedure za sopstvenu odgovornost.

1 Kontekst, ciljevi i principi

U Berlinskom kominikeu od 19. septembra 2003. godine, ministri zemalja potpisnica Bolonjskog procesa pozvali su Evropsku mrežu za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju da, „preko svojih članica, u saradnji sa EUA, EURASHE i ESIB-om“, razrade „usaglašen set standarda, procedura i smjernica za garanciju kvaliteta“, te da „ispitaju načine osiguravanja adekvatnog sistema analize unutar struke u svrhu osiguranja kvaliteta, i/ili tijela ili agencija za akreditaciju, te da 2005. godine ministrima podnesu izvještaj, preko Grupe za praćenje Bolonjskog procesa“. Ministri su od ENQA-e tražili i da uzme u obzir „stručna znanja drugih udruženja i mreža za osiguranje kvaliteta“.

ENQA je pozdravila mogućnost da da značajniji doprinos izgradnji evropske dimenzije osiguranja kvaliteta, te da time unaprijedi i ciljeve samog Bolonjskog procesa.

Rad na ovom izvještaju uključio je brojne organizacije i interesne grupe. Kao prvo, članice ENQA-e bile su aktivno uključene u proces. Učestvovala su u radnim grupama, a nacrti izvještaja bili su bitan element rada Generalnih skupština ENQA-e u junu i novembru 2004. Drugo, Evropska asocijacija univerziteta (EUA), Evropska asocijacija institucija u visokom obrazovanju (EURASHE), Nacionalne unije studenata u Evropi (ESIB) i Evropska komisija redovno su učestvovali u sastancima „grupe E4“. Treće, kontakti i doprinos drugih mreža, kao što su Evropski konzorcij za akreditaciju (ECA) i Mreža agencija za osiguranje kvaliteta u srednjoj i istočnoj Evropi (CEE Network), posebno su bili korisni u procesu izrade teksta. Konačno, ENQA i njeni partneri iskoristili su pojedinačne internacionalne kontakte i iskustva, te na taj način osigurali da se u proces uključe i relevantna međunarodna gledišta.

Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju svakako nije samo evropsko pitanje. U cijelom svijetu raste zanimanje za kvalitet i standarde, što odražava i brz razvoj visokog obrazovanja, a i troškove koje on predstavlja i za javna i za privatna sredstva. Shodno tome, ako Evropa želi ostvariti namjeru da postane najdinamičnija, na znanju zasnovana ekonomija u svijetu (tzv. Lisabonska strategija), onda će evropsko visoko obrazovanje morati pokazati da ozbiljno shvata kvalitet svojih programa i stepena, te da je spremno da uspostavlja načine osiguravanja i pokazivanja tog kvaliteta. Inicijative i zahtjevi koji u svjetlu internacionalizacije visokog obrazovanja dolaze i izvan i iz same Evrope, traže odgovor. Obaveza svih koji su uključeni u stvaranje ovih prijedloga dobro se uklapa u ostvarenje istinske evropske dimenzije osiguranja kvaliteta, kojom će se osnažiti privlačnost onoga što nudi visoko školstvo u Evropskom području visokog obrazovanja.

Prijedlozi sadržani u ovom izvještaju potkrijepljeni su određenim brojem principa, koji su detaljnije opisani u dva poglavlja koja pokrivaju dva dijela berlinskog zadatka. Međutim, neki temeljni principi provlače se kroz cijeli rad:

- zanimanje studentata, a i poslodavaca i društva uopće, za kvalitetnim visokim obrazovanjem;
- centralni značaj institucionalne autonomije, u kombinaciji sa shvatanjem da ona sa sobom nosi i velike odgovornosti;
- potreba da eksterno osiguranje kvaliteta bude primijenjeno svojoj svrsi, te da u ostvarenju ciljeva na institucije stavlja samo primjeren i neophodan teret.

Evropski prostor visokog obrazovanja, sa svojih 40 država, karakterizira raznovrsnost političkih sistema, visokoškolskih sistema, društvenih, kulturnih i obrazovnih tradicija, jezika, aspiracija i očekivanja. To potpuno neprimjerenim čini jedan monolitni pristup kvalitetu, standardima i osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju. U svjetlu raznovrsnosti i različitosti, što se generalno priznaje kao jedna od posebno vrijednih stvari u Evropi, ovaj izvještaj stoji nasuprot uskog, isključivog i precizno formuliranog pristupa standardima. I u standardima i u smjericama, ovaj izvještaj, zapravo, preferira generički princip u pogledu konkretnih zahtjeva. To čini jer se smatra da je veća vjerovatnoća da će takav pristup dovesti do šireg inicijalnog prihvatanja, a i zato što daje jači osnov za okupljanje različitih visokoškolskih zajednica u Evropsko područje visokog obrazovanja. Generički standardi trebali bi generalno biti prihvatljivi na nacionalnom nivou većine država potpisnica. Međutim, posljedica generičkog principa je da se standardi i smjernice više fokusiraju na ono što bi trebalo da se radi, nego kako će se one ostvariti. Shodno tome, izvještaj sadrži i proceduralne stvari, ali prioritet daje standardima i smjericama, posebno u Poglavlju 2.

Konačno, mora se naglasiti da postizanje saglasnosti u vezi s ovim izvještajem nije isto što i ispunjavati bolonjski cilj dimenzije osiguranja kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja. Pred nama je još puno rada na provedbi preporuka iz izvještaja i na stvaranju kulture kvaliteta i u visokoškolskim ustanovama, a i u agencijama za eksterno osiguranje kvaliteta.

1 Context, Aims and Principles

In the Berlin communiqué of 19 September 2003 the Ministers of the Bologna Process signatory states invited ENQA 'through its members, in cooperation with the EUA, EURASHE, and ESIB, to develop 'an agreed set of standards, procedures and guidelines on quality assurance' and to 'explore ways of ensuring an adequate peer review system for quality assurance and/or accreditation agencies or bodies, and to report back through the Bologna Follow-Up Group to Ministers in 2005'. The Ministers also asked ENQA to take due account 'of the expertise of other quality assurance associations and networks'.

ENQA welcomed this opportunity to make a major contribution to the development of the European dimension in quality assurance and, thereby, to further the aims of the Bologna Process.

The work has involved many different organisations and interest groups. First, ENQA members have been extensively involved in the process. Members have participated in working groups, and draft reports have been important elements in the agenda of the ENQA General Assemblies in June and November 2004. Secondly, the European University Association (EUA), the European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE), the National Unions of Students in Europe (ESIB) and the European Commission have participated through regular meetings in the 'E4 Group'. Thirdly, the contacts with and contributions from other networks, such as the European Consortium for Accreditation (ECA) and the Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies (CEE Network), have been particularly valuable in the drafting process. Finally, ENQA and its partners have made good use of their individual international contacts and experiences and in this way ensured that relevant international perspectives were brought into the process.

Quality assurance in higher education is by no means only a European concern. All over the world there is an increasing interest in quality and standards, reflecting both the rapid growth of higher education and its cost to the public and the private purse. Accordingly, if Europe is to achieve its aspiration to be the most dynamic and knowledge-based economy in the world (Lisbon Strategy), then European higher education will need to demonstrate that it takes the quality of its programmes and awards seriously and is willing to put into place the means of assuring and demonstrating that quality. The initiatives and demands, which are springing up both inside and outside Europe in the face of this internationalisation of higher education, demand a response. The commitment of all those involved in the production of these proposals augurs well for the fulfilment of a truly European dimension to quality assurance with which to reinforce the attractiveness of the EHEA's higher education offering.

The proposals contained in this report are underpinned by a number of principles which are described in more detail in the two chapters which cover the two parts of the Berlin mandate. However, some fundamental principles should permeate the whole work: